

Integraal Beheerplan Openbare Ruimte 2022 - 2026

*Samen werken aan een
gezonde, veilige en duurzame
leefomgeving*

Colofon

Opdrachtgever

Gemeente Hof van Twente
Martin Damveld
Bert Blaauwendraad

Auteur

Cyber Advies
Anneloes Voorberg-van Leeuwen
Bart Rutten
Marcel Aarnink

Versie

Referentie 42021036
Definitief
22-6-2022

NOOT: Alle foto's in dit rapport zijn afkomstig van de gemeente Hof van Twente

---

Inhoudsopgave

Inleiding.....	4
Waarom een Integraal Beheerplan Openbare Ruimte?	4
Afbakening IBOR	4
Beeld van de leefomgeving	6
Doelstelling IBOR.....	6
Proces om tot het IBOR te komen.....	7
Leeswijzer.....	8
Hoofdstuk 1: Kaders voor het IBOR	9
Beheer versus onderhoud.....	9
Ontwikkelingen die effect hebben op beheer	10
Beheer draagt bij aan maatschappelijke opgaven	11
Wettelijke kaders	11
Beleidskaders gemeente	12
Financiële kaders.....	14
Samenvatting kaders.....	14
Hoofdstuk 2: Huidige situatie in Hof van Twente	15
Huidige werkwijze	15
Areaal in beeld: wat staat er in de gemeente?	17
Huidige beheerkwaliteit	18
Huidige financiële situatie beheer	19
Conclusie huidige situatie	19
Hoofdstuk 3: Aanpak en methodiek	21
Beheermethodiek: de basis.....	21
Effect op de disciplines.....	23
Maatregelen die bijdragen aan het scenario	24
Samenwerking om tot een succesvol IBOR te komen.....	25
Financiën	25
Communicatie en Participatie	26
Monitoring en sturing	26
Keuzes maken en consequenties van het scenario.....	26
Bijlage 1: Beleidskaders openbare ruimte	27
Bijlage 2: Arealen	29
Bijlage 3: Uitkomsten schouw beeldkwaliteit Q1 2022	32
Bijlage 4: Maatregelen scenario Gezond, Veilig, Duurzaam	33

Inleiding

Waarom een Integraal Beheerplan Openbare Ruimte?

De openbare ruimte van Hof van Twente is de gemeenschappelijke fysieke ruimte voor inwoners, bezoekers en bedrijven. De openbare ruimte is alles wat zich buiten bevindt en wordt beheerd door de gemeente. Denk aan parken, wegen, bruggen, water, straatmeubilair en speelplekken. Steeds meer is de openbare ruimte een verlengstuk van de huiskamer geworden, waar mensen samenkomen voor ontmoeting en recreatie. De openbare ruimte wordt daarom steeds vaker de **leefomgeving** genoemd. **Beheer** is gericht op het in stand houden en verbeteren van de leefomgeving.

In het beheer worden onderdelen ('assets') van de leefomgeving, zoals groen en wegen, vaak afzonderlijk benaderd. Vanuit de groen- of civieltechnische disciplines zijn er veel verschillen in de manier van beheer. De openbare ruimte wordt door inwoners echter als één ruimte beleefd. Bovendien heeft het ene element invloed op het ander. In een park of plein komen groen, verharding, straatmeubilair en water allemaal samen. Om dat integraal te kunnen benaderen is het nodig om een **visie en plan** te hebben voor de leefomgeving als geheel. En om handvatten te bieden voor keuzes bij inrichting en beheer van de openbare ruimte. Dat gebeurt in dit Integraal Beheerplan voor de Openbare Ruimte (IBOR).

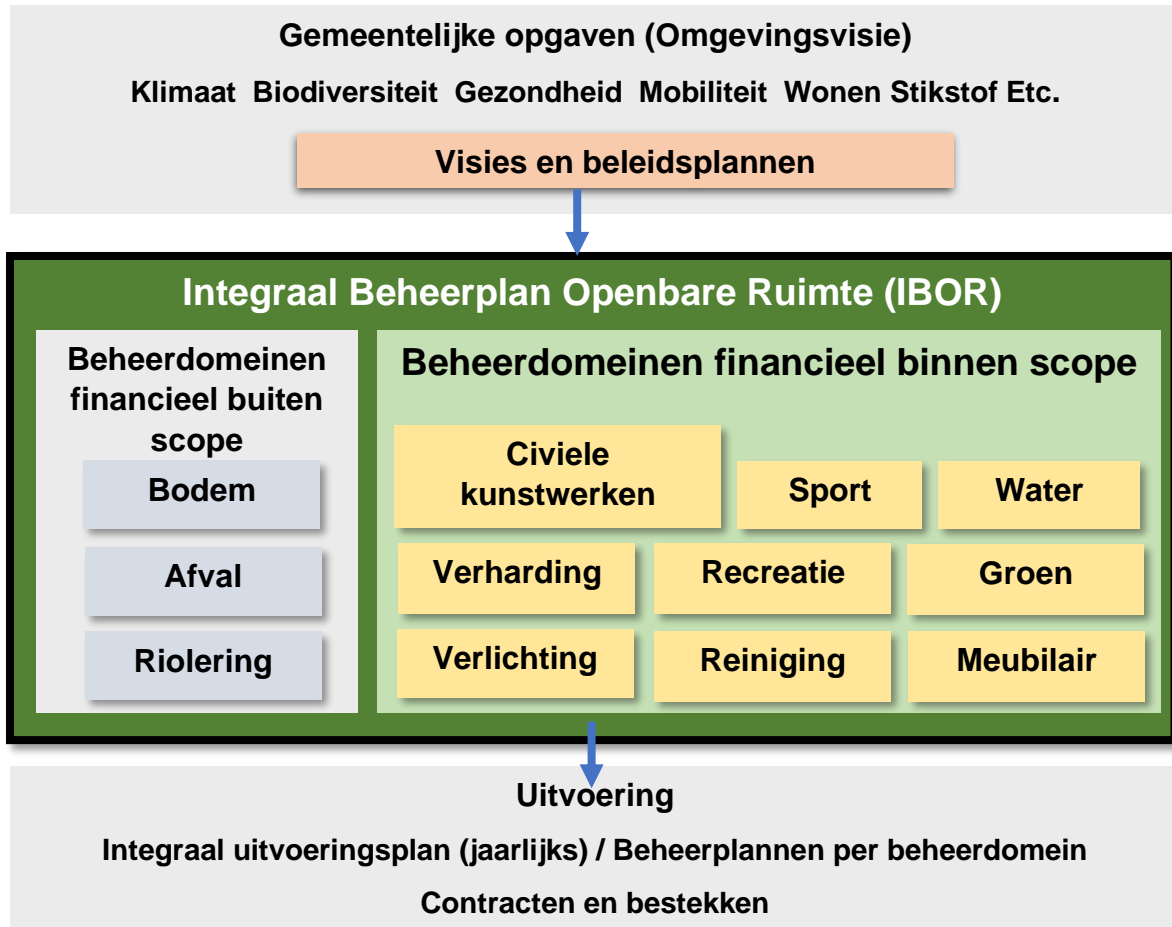
Een IBOR is een middel om het beheer van de openbare ruimte te optimaliseren. Het draagt bij om vanuit de verschillende disciplines samen te werken aan **gezamenlijke doelen**. In dit IBOR worden deze doelen opgesteld vanuit maatschappelijke vraagstukken, zoals gezondheid, veiligheid en duurzaamheid. De openbare ruimte kan namelijk een positieve invloed hebben op veel van deze vraagstukken, denk maar aan het bieden van ruimte voor bewegen en spelen. Daarnaast spelen er ontwikkelingen die invloed hebben op (het beheer van) de openbare ruimte, zoals het veranderende klimaat.

Tegelijkertijd hebben we met de realiteit van alle dag te maken. Financieel is de ruimte voor de gemeente Hof van Twente beperkt. Concreet ligt er een bezuinigingsopgave voor het beheer. Dat vraagt om het maken van **keuzes**. We maken keuzes vanuit twee invalshoeken: enerzijds heeft de gemeente wettelijke verplichtingen om als eigenaar goed met de openbare ruimte om te gaan en deze veilig te houden; anderzijds willen we gerichte inhoudelijke keuzes maken aan de hand van de maatschappelijke opgaven.

Afbakening IBOR

Het IBOR is een beleids- en beheerkader wat voor vier jaar wordt vastgesteld door het college. De raad wordt hierover geïnformeerd. Na deze vier jaar wordt het plan, indien nodig, geactualiseerd. Na twee jaar vindt een eerste evaluatie plaats. Het IBOR gaat over het beheren van de openbare ruimte. Het is van toepassing op de gehele openbare ruimte van Hof van Twente, dus zowel binnen als buiten de bebouwde kom.

De uitgangspunten in het IBOR gelden ook voor nieuwe inrichting, bijvoorbeeld als een nieuwe woonwijk wordt aangelegd. De uitwerking hiervan volgt in een Leidraad Inrichting Openbare Ruimte (LIOR). In figuur 1 is de positie van het IBOR weergegeven: het is een tactisch document tussen strategisch gemeentelijk beleid en uitvoering. Het dient als vertaling van gemeentelijke opgaven en doelstelling naar het beheer van de openbare ruimte. Het geeft kaders voor uitwerking in beheerplannen en uitvoering. Ook biedt het input vanuit openbare ruimte naar de Omgevingsvisie.

Figuur 1: Positie IBOR

Werken op beeldkwaliteit

In 2013 is een visie op beheer 'Grip op beheer' opgesteld. Hierin zijn de doelstellingen voor beheer beschreven en hoe die te realiseren. Er is toen een keuze gemaakt om beeldgericht te gaan werken, dat wil zeggen dat het beeld van de leefomgeving leidend is bij keuzes in het werk. De visie op beheer is vertaald naar een Beeldkwaliteitsplan. In eerste instantie was niveau B (basis) leidend, in 2020 is dat verlaagd naar C (sober en doelmatig). Ook is er integraal gekeken naar het beheer en dit heeft geleid tot het werken met een integraal uitvoeringsplan per jaar voor groot onderhoud en vervangingen (zie voor begripsbepaling hoofdstuk 1). Veel elementen uit Grip op Beheer zijn dus goed bruikbaar. Deze nemen we mee in dit nieuwe IBOR. Daarmee komt het document 'Grip op Beheer' als apart document te vervallen. Tegelijkertijd is werken op beeldkwaliteit niet meer genoeg om aan de ambities van nu te kunnen voldoen. Daarom werken we met dit IBOR ook vanuit een scenario, wat wordt vertaald in andere maatregelen.

Koppeling met beheerplannen

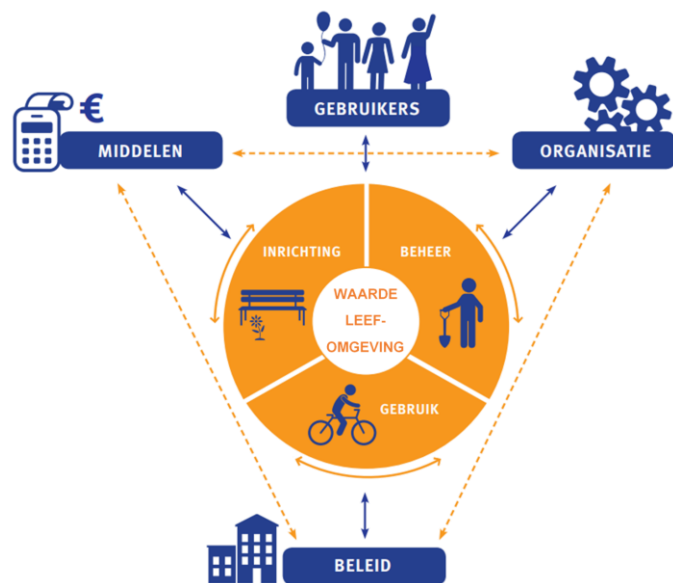
Onder het IBOR hangen beheerplannen per discipline waarin voor bijvoorbeeld wegen of groen de vertaling wordt gemaakt vanuit het IBOR naar die discipline. Wat betekenen de afspraken en beheerprincipes voor de individuele disciplines? Wat gaat de gemeente dan concreet de komende jaren doen? Voor een aantal disciplines zijn al beheerplannen, maar niet voor allemaal (zie tabel 1). Alle beheerplannen worden op basis van dit IBOR opgesteld dan wel bijgesteld. De beheerplannen worden door het College vastgesteld.

Tabel 1: Overzicht beleids- en beheerplannen met betrekking tot het beheer van de openbare ruimte

Beleids- en beheerplannen per discipline binnen de openbare ruimte	Status d.d. 2022
Beleidsplan wegen 2020 -2029	Aanwezig, niet vastgesteld
Beheerplan wegen 2013	Vastgesteld
Groenbeheerplan 2015-2025	Vastgesteld
Beheerplan bermen en sloten	Wordt vernieuwd
Bomenbeheerplan	Is aanwezig, niet vastgesteld
Openbare verlichting	Vastgesteld 2021 (onderhoud en verduurzamen)
Civiele kunstwerken 2019	Voor kennisgeving aangenomen, uitgangspunt: doen alleen dat wat noodzakelijk is.
Gemeentelijk rioleringsplan (GRP) 2021-2024	Vastgesteld
Straatmeubilair	Niet aanwezig, uitgangspunt: doen alleen wat noodzakelijk is.
Speeltoestellen	Niet aanwezig, uitgangspunt: doen alleen wat noodzakelijk is.

Beeld van de leefomgeving

Het beeld wat de gebruikers (bovenaan de figuur) hebben van de leefomgeving wordt bepaald door drie factoren, namelijk het beheer, de inrichting en het gebruik (BIG) van de omgeving. Het beleid, de organisatie en de inzet van middelen (BOM) zijn van grote invloed op het beeld van de leefomgeving. Deze onderdelen zijn de instrumenten om te sturen. Figuur 2 geeft dit proces en de relatie tussen BIG en BOM weer. Het laat ook zien dat alle elementen invloed op elkaar hebben: keuzes in beleid hebben invloed op de inrichting, beheer en gebruik, maar ook meer of minder middelen hebben daar invloed op.

Figuur 2: Het beeld van de leefomgeving

Doelstelling IBOR

Het Integraal Beheerplan Openbare Ruimte geeft voor de komende jaren richting aan de keuzes in de inrichting, het beheer en onderhoud van de gemeente Hof van Twente. Het IBOR zorgt voor een vertaling van gemeentelijke opgaven naar het werk buiten. De keuzes passen binnen de financiële kaders en dragen bij aan maatschappelijke opgaven.

Proces om tot het IBOR te komen

Voor dit IBOR is input gebruikt van diverse interne en externe stakeholders. Aan het begin van het proces is een gezamenlijke **beeldvormingssessie** georganiseerd. Hierbij konden de aanwezigen hun beelden, kansen en bedreigingen delen voor de openbare ruimte. Er waren vertegenwoordigers aanwezig van LTO, Gildebor en Twente Milieu; vanuit de gemeente waren de productbeheerders aanwezig en vertegenwoordigers van de beleidsvelden duurzaamheid, ruimte en wonen.

Er zijn **interviews** gehouden met de productbeheerders om een goed beeld krijgen van de werkwijze binnen de gemeenten, kansen en knelpunten.

Eind 2021 is een **digitale enquête** via het Hofpanel gehouden. Inwoners konden hierin vragen beantwoorden over hun beeld, wensen en verbeterpunten voor de openbare ruimte. Maar liefst 785 inwoners hebben de digitale vragenlijst ingevuld in de periode december 2021 tot januari 2022. De belangrijkste uitkomsten staan in het kader.

- Men is best redelijk tevreden over de leefomgeving. Met name over het groene karakter van de buitengebieden, maar ook wel in en rond de kernen;
- Groen in de directe leefomgeving wordt als belangrijk ervaren, gevolgd door voldoende parkeergelegenheid;
- Een gevoel van veiligheid wordt als meest belangrijk aangegeven;
- Deelnemers geven aan het minst te spreken te zijn over het onderhoud aan de openbare ruimte in de eigen omgeving, zoals het onderhoud van groen, fietspaden, trottoirs, e.d.. Hier lopen de meningen wel sterk uiteen soms.
- Het merendeel (65%) is voorstander van één onderhoudsniveau overal (niet differentiëren), maar als dat toch moet, dan graag een lager onderhoudsniveau in het buitengebied.
- Klimaatmaatregelen worden als belangrijk ervaren. Het merendeel van de deelnemers ervaart nu nog geen problemen. Van diegene die wel gevolgen ervaren gaat het over uitdroging van de aarde of wateroverlast.
- Er zijn verschillende ideeën aangedragen voor verbetering van klimaatproblemen, zoals vergroenen, vasthouden van water en afkoppelen van HWA e.d.
- Er is bereidheid om in de directe leefomgeving zelf bij te dragen aan de leefomgeving, maar het liefst op eigen terrein;
- Het verschuiven van taken naar bewoners gezien wordt als een verkapte manier om bezuinigingen door te schuiven naar de bewoners;
- Communicatie over de leefomgeving is te beperkt. De meerderheid zou via huis-aan-huisbladen meer geïnformeerd willen worden, maar een groot deel van de deelnemers wil ook graag per mail geïnformeerd worden.

Met al deze input heeft de projectgroep de belangrijkste **thema's** voor het IBOR bepaald. Vanuit deze thema's én de Visie 2022 – 2026 is een **scenario** bepaald. Dit vormt de basis voor het IBOR:

Gezond, veilig en duurzaam

Aan de hand van het scenario zijn maatregelen bepaald en doorgerekend. Hierbij is rekening gehouden met de financiële randvoorwaarden.

Leeswijzer

In **hoofdstuk 1** staan de kader voor het IBOR. Wat is beheer eigenlijk? Wat valt daar onder? Vervolgens komen ontwikkelingen aan bod die effect hebben op het beheer. Hierna volgen de maatschappelijke opgaven waar beheer een rol in heeft te spelen. Deze opgaven leiden tot de thema's die voor Hof van Twente richting geven aan de keuzes in de openbare ruimte. In dit hoofdstuk staan daarnaast de wettelijke en beleidsmatige kaders.

Hoofdstuk 2 geeft de huidige situatie van de openbare ruimte in Hof van Twente weer. Het gaat daarbij om de organisatie, het areaal (dat wat er te beheren is, onderverdeeld in zogenaamde beheergroepen zoals groen en wegen) en de huidige beeldkwaliteit. Een financieel overzicht van de huidige werkwijze is tot slot bijgevoegd.

In **hoofdstuk 3** volgt de aanpak en methodiek van het beheer. Het scenario is hierin uitgewerkt naar maatregelen. Ook is aandacht voor wat er nodig is om het IBOR goed uit voeren. Het gaat hierbij om interne en externe samenwerking, de organisatie van beheer en de financiën. Ook is aandacht voor communicatie en participatie en monitoring en sturing.

Hoofdstuk 1: Kadern voor het IBOR

In dit hoofdstuk staan de kadern voor het IBOR benoemd. Wat is beheer precies? Welke ontwikkelingen spelen die effect hebben op het beheer? Ook worden de beleidsmatige en financiële kadern gegeven. Uiteraard heeft de gemeente ook te maken met wettelijke kadern.

Beheer versus onderhoud

Beheer is het geheel aan activiteiten dat noodzakelijk is om te waarborgen dat de functies in de openbare ruimte blijven voldoen aan de daarvoor vastgestelde eisen en normen. Een onderdeel van het beheer is onderhoud. Het gaat daarbij om maatregelen die de functionele kwaliteit in standhouden of herstellen en dus de levensduur van een (object)onderdeel verlengen.

Beheer

Onder het beheer van de openbare ruimte vallen alle maatregelen die erop gericht zijn om de openbare ruimte niet alleen in stand te houden maar ook mee te ontwikkelen in de veranderende eisen en behoeften vanuit de samenleving. De fysieke werkzaamheden als gevolg van bijvoorbeeld reparaties, renovaties en vervangingen vallen WEL onder het begrip 'beheer'. Aanpassingen en nieuwe aanleg vallen NIET onder 'beheer'.

Tot de reguliere maatregelen behoren onder meer inspecties en inventarisaties, kwaliteitsopnames, duiden beleidseffecten op beheer, budgetteren, het bijhouden van areaalgegevens, contacten met bewoners, behandelen vragen en verzoeken van bewoners en bestuur, het opstellen van onderhoudsplannen en programmeren/plannen, de voorbereiding van maatregelen, het opstellen van bestekken en contracten, het contracteren van uitvoerende partijen en houden van toezicht en opleveren.

Figuur 3: Procescirkel iAMPro

Het beheer doorloopt jaarlijks een gehele cyclus, met als bijzonder kenmerk dat in een kalenderjaar meerdere cyclussen door elkaar heen lopen. De verantwoording gaat over het jaar ervoor, de realisatie over het lopende jaar en de programmering over het volgende jaar en daarna. Ondertussen wordt periodiek geëvalueerd en vindt bijstelling plaats waar nodig. De iAMPro roos geeft de stappen weer die genomen zouden kunnen worden om deze cyclus goed te doorlopen; dit is een nadere uitwerking van de plan-do-check-act (PDCA) cyclus.

Verschillende vormen van beheer

Bij beheer maken bij we onderscheid in:

- klein of dagelijks onderhoud;
- groot onderhoud;
- vervanging.

Dagelijks onderhoud betreft relatief kleine maatregelen die gericht zijn op het verzorgen, herstel/reparatie of conservering van delen van objecten. Dagelijks onderhoud kent meerdere aanduidingen. Dit zijn onder andere regulier onderhoud, service-onderhoud, maatregelen die voortkomen uit meldingen en calamiteitenonderhoud. Het gaat bijvoorbeeld om het periodiek vegen van een straat, het maaien van gazons, het opruimen van

zwerfafval, etc. Dagelijks onderhoud heeft dus enerzijds een planmatig karakter en anderzijds voor een deel een ad hoc karakter. Ad hoc taken kunnen slecht worden ingepland en zijn vaak verweven in de uitvoering van reguliere taken. Dagelijks onderhoud en deels groot onderhoud liggen vast in de jaarlijkse exploitatiebegroting.

Groot onderhoud betreft grootschalige werkzaamheden die periodiek noodzakelijk zijn en tot doel hebben het kwaliteitsniveau zodanig te verbeteren dat de beoogde levensduur wordt bereikt, dan wel verlengd. Technische inspecties dienen als basis voor de planning voor groot onderhoud. Ook meldingen, politieke verzoeken of uitkomsten van participatie kunnen aanleiding geven tot groot onderhoud. Deze maatregelen worden geprioriteerd met in achtneming van de beschikbare budgetten. Kenmerk van groot onderhoud is dat dit planmatig uitgevoerd kan worden verspreid over meerdere jaren.

Vervanging is noodzakelijk wanneer het object het einde van de levensduur heeft bereikt, waarbij het oude object wordt vervangen door een nieuw object. Dit gaat vaak samen met reconstructies omdat de (wettelijke) eisen die gesteld worden aan de inrichting en functionaliteit daarvan zijn gewijzigd, maatschappelijke ontwikkelingen andere eisen met zich meebrengen (bijvoorbeeld klimaat), of omdat er sprake is van nieuwe inzichten in materialen, werkwijze, samenhangende maatregelen, en dergelijke. Hoewel groen levend en (bio)divers is, gelden hiervoor dezelfde principes waarbij dit vaak leidt tot maatwerk.

Ontwikkelingen die effect hebben op beheer

Diverse ontwikkelingen spelen die effect hebben op het beheer (zowel de kwaliteit als de kosten). Dit zijn ontwikkelingen die onvermijdelijk zijn en die de gemeente 'overkomen'. In hoofdstuk 3 'aanpak en methodiek' komt terug hoe invulling wordt gegeven aan deze ontwikkelingen of de effecten hiervan.

Ziekten en plagen:

- Beheersbaar houden invasieve exoten zoals Japanse Duizendknoop, Reuzenberenklauw en Reuzenbalsemien.
- Beheersbaar houden van Eikenprocessierups en minimaliseren overlast.
- Rattenoverlast beheersbaar houden in verband met volksgezondheid.
- Boomziektes: mogelijk uitval van grote aantallen bomen plus meer beheerkosten.

Klimaatverandering:

- Hitte en droogte: meer water geven of vervangen beplanting, schade aan bestrating.
- Meer neerslag: mogelijk schade aan assets.
- Hogere temperaturen: groeizamer weer, meer inzet.
- Extremere situatie: mogelijk vaker schades door stormen etc.

(Arbeids)markt:

- Vergrijzing personeel en krapte op de arbeidsmarkt: kan tot hogere kosten en/of lagere kwaliteit leiden.
- Marktprijzen: door grondstoffen schaarste en krapte zien we de prijzen stijgen voor materialen en brandstoffen.

Wet- en regelgeving en beleid:

- Omgevingswet: Omgevingsvisie, Omgevingsplan, integraal werken, etc.
- Chemievrij beheer: verbod op gebruik chemische middelen, zorgt voor meer inzet nodig om kwaliteit te behalen, hier is in de exploitatiebegroting (deels) al rekening mee gehouden.
- Energietransitie en Stikstof aanpak.
- Schoon drinkwater.

Participatie:

- Meer mondige bewoners, makkelijker om meldingen te doen. Vraagt meer tijd en ook bepaalde capaciteiten van medewerkers.

Beheer draagt bij aan maatschappelijke opgaven

Het belang van de openbare ruimte en een goed beheer hiervan neemt toe. Onder andere door de corona pandemie is de directe leefomgeving van mensen steeds belangrijker geworden. Veel maatschappelijke opgaven hebben een relatie met de openbare ruimte. In dit IBOR leggen we nadrukkelijke de link met deze opgaven. Onderstaande opgaven / ontwikkelingen hebben invloed op het beheer van de openbare ruimte en de openbare ruimte kan ook bijdragen aan het realiseren van doelstellingen. Hieronder zijn de ambities per opgave benoemd.

 <p>BIODIVERSITEIT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aanwezigheid groen • Natuurlijk beheer • Soortendiversiteit • Ongestoorde bodem • Nestkasten <p>De mate waarin voorwaarden om biodiversiteit te versterken aanwezig zijn.</p>	 <p>INCLUSIVITEIT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veilige inrichting • Aantrekkelijkheid • Toegankelijkheid • Diversiteit voorzieningen • Multifunctionaliteit • Schoolpleinen • Volkstuinen, stadslandbouw • Sociale cohesie <p>De mate waarin de fysieke leefomgeving toegang biedt aan iedereen en waarin iedereen volwaardig mee kan doen, elkaar tegenkomt en zich welkom voelt.</p>	 <p>GEZONDHEID</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schoon, heel • Mate van overgewicht • Verblijfsplekken • Sport en spelen • Eetbaar groen • Buurtinitiatieven • Klimaatadaptatie • Waterkwaliteit <p>Fysieke en mentale gezondheid door de mogelijkheid tot sport, sterke sociale relaties en het kunnen participeren in de maatschappij.</p>	
 <p>UITSTRALING</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schoon, heel, (sociaal) veilig • Prettige verblijfsplekken • Particulier eigendom • Esthetische kwaliteit • Cultuurhistorische waarde • Identiteit/ankerpunt • Eigenaarschap <p>De zichtbare indruk van de leefomgeving; de mate waarin de omgeving bijdraagt aan een positieve beleving door herkenbaarheid en sfeer.</p>	 <p>VEILIGHEID</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schoon, heel • Eenduidig in gebruik • Beleving • Inrichting • Overzicht en licht • Aantrekkelijkheid • Toegankelijk <p>Veiligheid door technische staat en de bescherming of zich beschermd voelen tegen gevaar dat veroorzaakt wordt door het handelen in de openbare ruimte.</p>	 <p>CIRCULAIR</p> <ul style="list-style-type: none"> • Circulair inkoopbeleid • Circulair materiaal en materieel • Circulaire gebouwen • Toepassing herbruikbare materialen • Van afval naar grondstoffen <p>De mate waarin de fysieke leefomgeving circulair is en de organisatie circulair denkt en handelt.</p>	
 <p>CO₂</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aanwezigheid groen • Duurzaamheid materieel en materiaal • Duurzame bedrijfsvoering • Laadinfrastructuur mobiliteit • CO₂-uitstoot per inwoner <p>De mate waarin de uitstoot van broeikasgassen wordt gereduceerd voor het beperken van klimaatverandering.</p>	 <p>KLIMAATADAPTIE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Risico fysieke schade • Risico schade gezondheid en welzijn • Bestendigheid water • Bestendigheid droogte • Bestendigheid hitte <p>De mate waarin de risico's van klimaatverandering in de fysieke leefomgeving worden beperkt.</p>	 <p>BETROKKENHEID</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schoon, heel en veilig • Participatiegraad • Stakeholders int./ext. • Plekken verblijf/ontmoeten • Evenementen • Bewonersspelling <p>Behandeling klachten/meldingen. De mate waarin de fysieke leefomgeving bijdraagt aan de betrokkenheid van bewoners en maatschappelijke organisaties.</p>	
<p>RANDVOORWAARDEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politieke urgentie • Budget • Bewustwording en betrokkenheid binnen organisatie • Kennis binnen organisatie • Borging binnen organisatie 			<ul style="list-style-type: none"> • Aanwezigheid van en doorwerking in plannen (beleid en beheer) • Aanwezigheid van en doorwerking in planmatig en integraal werken • Participatie/eigenaarschap

Wettelijke kaders

Als eigenaar en beheerder van de openbare ruimte is de gemeente verantwoordelijk om hier goed voor te zorgen. De centrale gedachte is dat de beheerder vanuit zijn **zorgplicht** verantwoordelijk is voor het uitvoeren van voldoende onderhoud. Bij geschillen ligt de bewijslast veelal bij de gemeente. Zij moet aantonen dat het beheer met optimale zorg is uitgevoerd. Het is daarom van groot belang het beheer op orde te hebben.

Financiële kaders vanuit de BBV

Het **Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV)** verplicht gemeenten om de financiën voor het beheer van de openbare ruimte op orde te hebben en ook te onderbouwen welke doelen worden nastreeft. Hierbij is het verplicht een paragraaf op te nemen over de kapitaalgoederen (onderhoud wegen, rio-lering, water, groen en gebouwen), waarbij ook aandacht is met welke partners dit wordt gerealiseerd. De laatste jaren wordt er door provincies extra aandacht gevraagd voor voldoende budget voor onderhoud en vervanging, waarbij achterstanden onwenselijk zijn. Als richtlijn wordt CROW KOR niveau C als minimum aangehouden.

Binnen het BBV is bepaald **hoe je moet begroten**. Voor de openbare ruimte geldt:

- Dagelijks onderhoud moet in de exploitatiebegroting worden verwerkt.
- Groot onderhoud kan zowel via de exploitatiebegroting als via een voorziening (met die laatste optie egaliseer je de uitgaven meer).
- Vervangingsinvesteringen moeten worden gekapitaliseerd en worden afgeschreven.

Overige wet- en regelgeving

Vanaf 1-1-2023 treedt de Omgevingswet in werking. Daarin staan veel kaders die relevant zijn voor het IBOR. In eerdere wetten (die straks onder de Omgevingswet vallen) staat:

- De Waterwet en de Wet milieubeheer verplichten de gemeente om zorg te dragen voor afvalwater en het afvloeien van hemelwater. Het rioleringsbeheer moet financieel worden verankerd. Dit gebeurt in het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP).
- De Wet Natuurbescherming kan aanvullende voorschriften stellen voor met name groen, maar ook voor andere beheerdomeinen waarin beschermde soorten kunnen voorkomen (onder bruggen, etc.).
- De Woningwet en het Bouwbesluit schrijft voor dat bouwwerken, waaronder civiele kunstwerken, geen gevaar voor de gezondheid of veiligheid moeten vormen.
- De Wet bodembescherming en het Besluit bodemkwaliteit stellen regels hoe met (verontreinigde) grond moet worden omgegaan. In Hof van Twente komt het vanwege de asbest verwerkende industrie en de daarbij vrijkomen afvalproducten, vaker voor dat bij (onderhouds)werkzaamheden asbest in de bodem aanwezig is. Dit vraagt extra aandacht en is kostenverhogend.

Andere wet- en regelgeving:

- De Wegenwet schrijft voor dat de gemeente de openbare wegen in stand houdt door onderhoud en beleid heeft voor gladheidsbestrijding en openbare verlichting. Ook civieltechnische kunstwerken vallen hieronder.
- Voor speeltoestellen geldt het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen.
- Voor openbare verlichting gelden de richtlijnen 'Nationale Praktijk Richtlijn' van de NSvV en het Politiekeurmerk Veilig Wonen.
- De gemeente is verantwoordelijk voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijk afval. In de Wet milieubeheer staan regels voor vloeibaar en vast afval.

Verder is de volgende algemene wet- en regelgeving relevant:

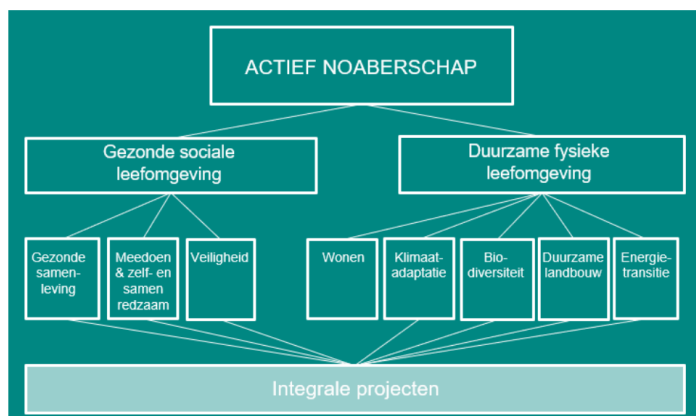
- Gemeentewet
- Algemeen Plaatselijke Verordeningen (APV)
- Diverse richtlijnen en normen vanuit CROW, Rioned, KIWA, NEN
- Arbowetgeving

Beleidskaders gemeente

De **Omgevingsvisie** moet als kader dienen voor al het beleid van de gemeente Hof van Twente. De planning is om de Omgevingsvisie in 2022 vast te stellen. Op het moment van opstellen van dit IBOR was er echter nog geen Omgevingsvisie. Daarom keren we dat in dit geval om: dit IBOR wordt meegenomen als input voor de Omgevingsvisie.

De Visie 2022 – 2026 onder de titel '**Actief Noaberschap**' heeft als hoofddoel een gezonde leefomgeving. *"Hof van Twente is een gezonde gemeente en wil dat ook blijven: een fijne leefomgeving met goede voorzieningen, waar mensen hun eigen leven kunnen leiden met ondersteuning waar nodig, en zich betrokken voelen."*

In het schema staan de belangrijkste thema's benoemd. **Gezondheid en duurzaamheid** komen hier als kernwaarden duidelijk naar voren. Maar ook het **samen doen**, een integrale aanpak, met daarnaast een gezonde dosis financieel realisme, vallen op.

In de **begroting 2022** staat het volgende over Programma 3: Leefomgeving. *“De kwaliteit van de openbare ruimte is een samenspel tussen de gemeente en haar inwoners, maar ook tussen inrichting, aanleg, onderhoud en gebruik. De uitgangspunten voor de inzet van middelen zijn ‘schoon, heel en veilig’. Inwoners en ondernemers worden betrokken bij veranderingen van hun woon- of werkomgeving. We dagen inwoners uit om zelf mee te doen en geven ruimte aan initiatieven en zelfbeheer. (...) We willen de leefomgeving duurzaam in stand houden. Daarom koppelen we investeringen integraal aan andere gemeentelijke opgaven zoals asbestsanering, duurzaamheid en klimaatopgave. (...) In 2022 zetten we de in 2021 begonnen versobering van beeldkwaliteit B naar C door. Tegelijk met de versobering van beeldkwaliteit gaan we het beheer in de openbare ruimte niet alleen minder maar ook anders doen.”*

De huidige **beleids- en beheerplannen** vanuit openbare ruimte bieden de basis voor dit IBOR. Echter, door te werken vanuit thema’s en scenario’s kan het zijn dat er andere keuzes worden gemaakt. Vanuit andere beleidsdomeinen zijn de Woonvisie en Gezonde Verbinding het meest relevant.

Het doel van de Woonvisie (2021 – 2025) is: *“We streven naar een gemeente met toekomstbestendige kernen, waar leefbaarheid en vitaliteit gewaarborgd zijn met passende woonruimte voor inwoners.”* De openbare ruimte speelt een belangrijke rol bij die leefbaarheid.

In de visie ‘Gezonde verbinding ‘sociaal domein in beweging’ 2019 – 2023’ wordt de openbare ruimte genoemd als belangrijke schakel om de gezondheid te bevorderen: *“Zo kan het goed inzetten van groen en water in de leefomgeving de effecten van de klimaatverandering opvangen. (...) Daarnaast kan de inrichting van openbare ruimte bepalend zijn voor de mate waarin het uitnodigt tot bewegen, ontspanning en sociale interactie. (...) Om dergelijke doelstellingen te behalen dient domein overstijgend samengewerkt te worden.”*

Een uitgebreidere samenvatting van alle relevante beleidsdocumenten staat in bijlage 1.

Er zijn **programma’s** Biodiversiteit en Duurzaamheid met beleidskaders en eigen budget. Deze zijn met name resultaat gericht. In dit IBOR is nadrukkelijk aandacht voor deze thema’s.

Daarnaast zijn er **andere ontwikkelingen** gaande in de gemeente die als een aanleiding kunnen gelden om met de openbare ruimte aan de slag te gaan, of waaraan de inrichting en beheer van de openbare ruimte een bijdrage kan leveren. We noemen een aantal grote die spelen.

- **Masterplan asbest:** In de gemeente is asbest aanwezig, ook in de bodem van gemeentegrond. Dit is een risico. Aan de andere biedt het ook kansen: als asbest op gemeentegrond moet worden verwijderd biedt dat een kans om de openbare ruimte anders (conform dit IBOR) in te gaan richten. Door het projectbureau Bodem-AsbestSanering (BAS) worden deze locaties aangepakt. Op dit moment is (nog) niet bekend of/hoe BAS wordt voortgezet (extra budget vanuit Rijk is nog niet geregeld).
- **Woningbouwopgave:** Ook in Hof van Twente is behoefte aan meer woningen. Dit IBOR kan worden gebruikt als handvat om de nieuw te ontwikkelen openbare ruimte vorm te geven.
- **Energietransitie:** Voor de energietransitie zijn ingrepen in de openbare ruimte nodig, denk aan het aanleggen van warmtenetten, etc. Dit biedt een kans om de openbare ruimte meteen anders (conform IBOR) in te gaan richten.
- **Aanpak stikstof:** Met name in het buitengebied moet reductie plaatsvinden op stikstof. Hier komt ook subsidie voor beschikbaar. Dit biedt ook meekoppelkansen.

Beheren op beeldkwaliteit

Zoals in de inleiding aangegeven, is in 2013 een visie op beheer opgesteld. Hierin is omschreven wat beheer is, waar de gemeente naar toe wilde en hoe ze dat wilde bereiken. Je kunt dit document zien als een 1.0 versie van een integraal beheerplan openbare ruimte. Er is een keuze gemaakt om voor alles beeldgericht te gaan werken. Beeldgericht werken betekent dat er wordt gestuurd op beeldkwaliteit met behulp van beelden/foto’s. De beeldkwaliteit krijgt de voorkeur boven het sturen op budgetten en frequenties. Dit IBOR vervangt het document ‘Grip op beheer’.

Als vervolg op de beheervisie is er ook in 2013 een document opgesteld 'Beheren op Beeldkwaliteit'. Bij beheren op beeldkwaliteit is het beeld buiten leidend. Zie een voorbeeld hieronder voor verharding. In het document is het beeldgericht werken verder uitgewerkt en is gekozen voor een ambitieniveau 'Basis'. Dit komt overeen met het kwaliteitsniveau B van CROW. Dit niveau gold voor alle categorieën en voor elk gebied. In 2020 is er vanuit een bezuinigingsopdracht voor gekozen om het beeldkwaliteitsniveau te verlagen van B naar C. In dit IBOR is hier verder invulling aan gegeven.

Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51				
Verharding	open verharding-elementenverharding-onkruid			
A ⁺	A	B	C	D
				
Er is geen onkruid.	Er is weinig onkruid.	Er is in beperkte mate onkruid.	Er is redelijk veel onkruid.	Er is veel onkruid.
aantal stuks onkruid hoger dan 20 cm 0 stuks per 100 m ²	aantal stuks onkruid hoger dan 20 cm ≤ 10 stuks per 100 m ²	aantal stuks onkruid hoger dan 20 cm ≤ 20 stuks per 100 m ²	aantal stuks onkruid hoger dan 20 cm ≤ 30 stuks per 100 m ²	aantal stuks onkruid hoger dan 20 cm > 30 stuks per 100 m ²
bedekking 0% per 100 m ²	bedekking ≤ 2% per 100 m ²	bedekking ≤ 4% per 100 m ²	bedekking ≤ 8% per 100 m ²	bedekking > 8% per 100 m ²
Meetinstructie: Onkruid				

Figuur 4 Voorbeeld beeldmeetlat, met onderscheid in een hoog (A+) tot en met laag (D) beeldkwaliteitsniveau

Financiële kaders

Gemeente Hof van Twente heeft financiële uitdagingen. In 2020 is besloten tot een bezuinigingstaakstelling van € 950.000,- op het beheer van de openbare ruimte. Dit wordt bereikt door enerzijds een verlaging van het beeldkwaliteitsniveau van B naar C, en anderzijds taken efficiënter, meer integraal, anders of niet meer te doen. Dit heeft ook een direct gevolg voor de financiële taakstelling van Gildebor, de organisatie die namens de gemeente een deel van de beheertaken uitvoert.

Samenvatting kaders

Er spelen veel (externe) ontwikkelingen die effect hebben op het beheer en op de kwaliteit die geleverd kan worden in verhouding tot de inzet die nodig is. In de verdere uitwerking van het IBOR houden we daar rekening mee.

Er zijn diverse opgaven waarin de openbare ruimte een rol speelt, zoals gezondheid, biodiversiteit, veiligheid, circulariteit en klimaatadaptatie. Dit moet terugkomen in het IBOR.

Diverse wetgeving, besluiten, normen en gemeentelijk beleid, vormen randvoorwaarden voor het IBOR. De financiën ten behoeve van beheer moet voldoen aan de BBV regels omtrent het juist begroten van dagelijks en groot onderhoud en vervangingen.

Werken op beeldkwaliteit blijft van kracht, waarbij C niveau het uitgangspunt is.

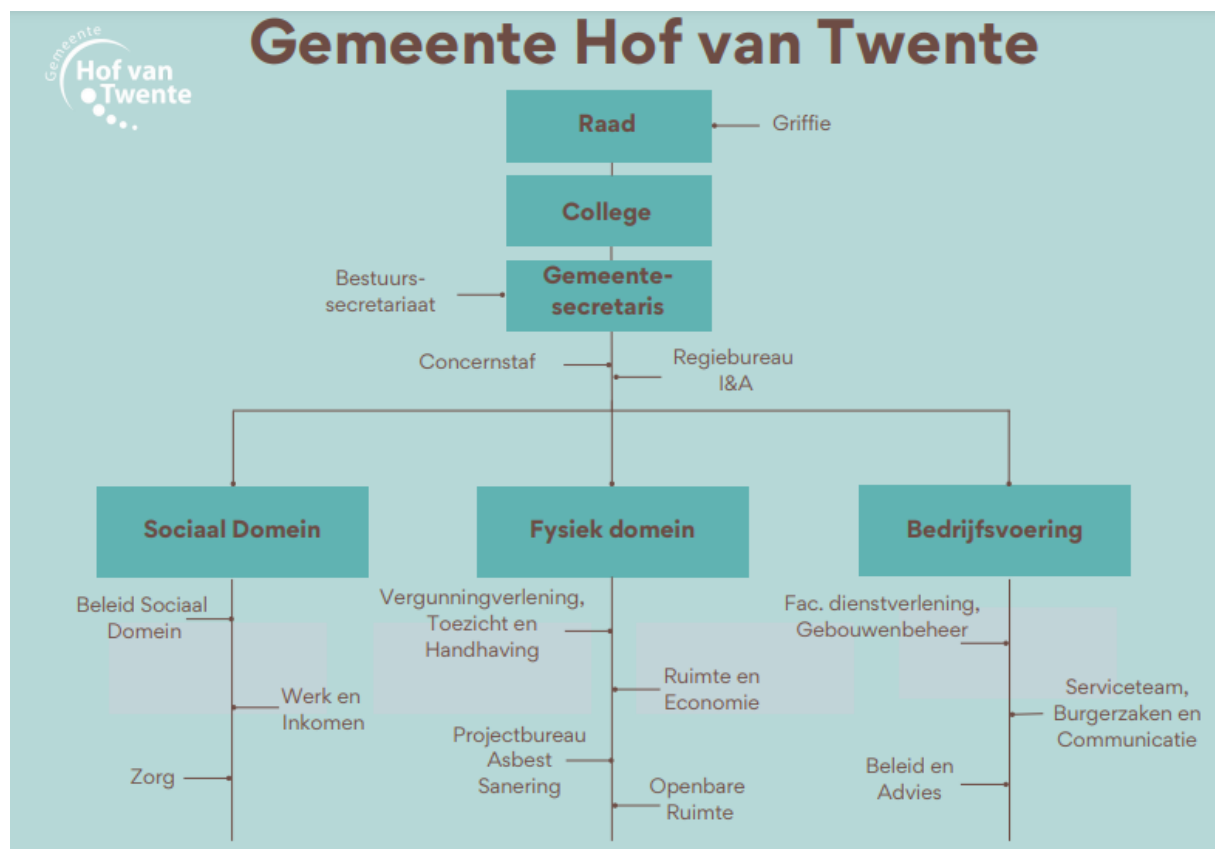
Het huidige budget inclusief de bezuiniging geldt als uitgangspunt. Daar waar meerwaarde behaald kan worden vanuit thema's wordt gezocht naar mogelijke alternatieve financieringsbronnen.

Hoofdstuk 2: Huidige situatie in Hof van Twente

In dit hoofdstuk is de huidige situatie in de Hof beschreven. Het gaat daarbij om de werkwijze, het areaal, de kwaliteit van de openbare ruimte en de financiële werkwijze en situatie.

Huidige werkwijze

Binnen de gemeente is het **team Openbare Ruimte** (onderdeel fysiek domein) verantwoordelijk voor de inrichting en het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Binnen dit team houden de productbeheerders zich bezig met het uitvoeringsbeleid en de coördinatie van de uitvoering zelf. De productbeheerder helpt de politiek bij het maken van keuzes. Er zijn productbeheerders voor wegen, groen, riool/water, afval/gegevensbeheer, verkeer en bodem. In principe stellen de productbeheerders uitvoeringsbeleid op.

De gemeente heeft geen eigen buitendienst, de buitendienstwerkzaamheden worden sinds 2016 uitgevoerd door de uitvoeringsorganisatie **Gildebor**. Daar zitten ook mensen met afstand tot arbeidsmarkt. Er is een accountmanager voor de totale dienstverleningsovereenkomst (DVO), de productbeheerders zijn verantwoordelijk voor hun eigen product.

Een aantal uitvoerende taken worden aanbesteed en door **aannemers** uitgevoerd (boombeheer, groot onderhoud wegen, riool, etc.). De openbare ruimte wordt geschouwd op beeldkwaliteit: de uitvoeringsschouw doet Gildebor, beleidsschouw wordt door een externe partij uitgevoerd, in opdracht van de gemeente.

Wijkbeheer is onderdeel van team Openbare Ruimte en bestaat uit twee wijkregisseurs en een technisch wijkbeheerder. Wijkbeheer is de verbinding tussen binnen en buiten. De wijkregisseur is het gezicht in de wijk en brengt inwoners verder bij vragen en initiatieven. De technisch wijkbeheerder zorgt ervoor dat de fysieke omgeving op orde blijft en regelt dat beleidsvragen bij de juiste persoon terecht komen. Wijkbeheer is bijna altijd betrokken bij participatietrajecten. Wijkbeheer heeft een belangrijke rol bij de vertaling van de

productbeheerders naar de inwoner. Participatietrajecten liggen meestal bij de projectleiders en in combi wijkbeheer-productbeheerders.

Tot 2019 handelde wijkbeheer alle **meldingen** af. Sinds 2019 zijn de (uitvoerings)meldingen overgegaan naar Gildebor. Meldingen komen op diverse manieren binnen bij KCC. Vanuit het KCC gaan meldingen over de uitvoering direct naar de uitvoeringspartij, zoals Gildebor. Voor een aantal zaken geldt een andere route, zoals voor openbare verlichting en eikenprocessierups. Meldingen die terugkomen van Gildebor, komen bij de technische wijkbeheerder. Het gaat dan vaak om vragen die betrekking hebben op het beleid. Deze zet melding indien nodig door naar de productbeheerder. Wijkbeheer houdt vaak de contacten met de melders, soms samen met productbeheerders. Dit is vaak handig om de soms wat technische boodschap goed over te laten komen bij de inwoners.

Een ander team binnen het Fysiek domein is het **team Ruimte en Economie**. Dit team werkt aan de 'voorkant' van ontwikkelingen en ontwikkelt daarnaast visie/beleid op strategisch niveau. Binnen de afdeling Bedrijfsvoering is een team 'beleid en advies', dit team houdt zich o.a. bezig met juridische zaken, financiën, etc.

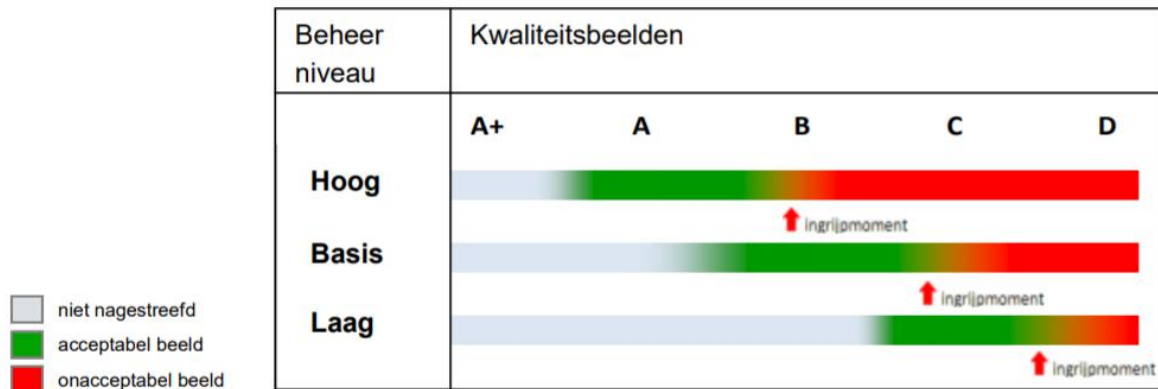
Areaal in beeld: wat staat er in de gemeente?

Per gebied en beheergroep zijn de arealen aangeleverd door de gemeente. Deze arealen zijn gebruikt in de doorrekening. In onderstaande tabel een totaaloverzicht van de arealen, in bijlage 2 staat een uitgebreider overzicht. De uitdraai van de arealen is gemaakt in 2022. De oorsprong van deze arealen is 2020. Hier kunnen verschillen zitten in arealen door o.a. reconstructies of gebiedsontwikkeling. Riolering en afval (bijv. minicontainers) zijn niet meegenomen.

Arealen Hof van Twente		
Onderhoud type	Areaal	Eenheid
VERHARDING		
GESLOTEN VERHARDING	14.649	are
OPEN VERHARDING	15.096	are
HALFVERHARDING	933	are
ONVERHARD-ZAND	3.764	are
HOUTSNIPPERPADEN	7	are
BELIJNING EN MARKERING	530	km
GROEN		
VUIL IN GROEN	22.334	are
BOMEN	31.279	stuk
SIERPLANTSOEN	1.906	are
BOSPLANTSOEN	4.483	are
GRASVELDEN	4.300	are
RECREATIEF GRASVELD	369	are
RUW GRAS	5.261	are
BLOEMRIJK GRASLAND	21.917	are
WATER		
OEVERS - BESCHOEIINGEN	10.000	m1
WATERLOPEN	508.751	m1
WATERVLAKTE	42.060	are
CIVIELE KUNSTWERKEN		
BRUGGEN	66	stuk
WATERELEMENT	4	stuk
WATERBOUWKUNDIG (STUKS)	85	stuk
MEUBILAIR		
WIJKBEHEER		
STRAATMEUBILAIR (STUKS)	8.477	stuk
HEKWERK EN AFRASTERINGEN	7.465	m1
VERKEERSMEUBILAIR	6.653	stuk
VRI	2	stuk
OPENBARE VERLICHTING		
OPENBARE VERLICHTING	8.244	stuk
RECREATIE		
WIJKBEHEER		
SPEELVOORZIENINGEN	812	stuk
VALONDERGRONDEN	66	m2
REINIGING		
AFVALBAKKEN EN VERZAMELCONTAINERS	444	stuk
VUIL OP (HALF)VERHARDING	30.549	are
ONKRUID OP VERHARDING	30.549	are
HONDENVOORZIENINGEN	148	are
SPORT		
ALGEMEEN		
NATUURSPORTGRASVELDEN	2.395	are
KUNSTGRASVELDEN	512	are
GRAVELVELDEN	7	are
BIJKOMENDE MATERIEEL	17	stuk
HEKWERK EN AFRASTERINGEN SPORT	274	m1

Huidige beheer kwaliteit

In 2013 is het ambitieniveau ‘Basis’ gekozen. In 2020 is er vanuit een bezuinigingsopdracht voor gekozen om het beeldkwaliteitsniveau te verlagen van B naar C. In het figuur is aangegeven wat niveau Hoog, Basis en Laag inhoudt. Op onderdelen is de verlaging naar C in 2021 al doorgevoerd. In dit IBOR traject is deze bezuiniging verder doorgevoerd en onderdeel geworden van de uitwerking van het scenario. Bij een ambitie van C moet minimaal 90% een C of hoger zijn en mag maximaal 10% een D zijn.

Figuur 5 Kwaliteitsbeelden hoog - basis - laag (uit Grip op beheer 2013)

Gerealiseerde Beeldkwaliteit

Ieder kwartaal wordt de beeldkwaliteit gemeten door een extern bureau. Het doel van deze beleidsschouw is inzicht te geven in welke beeldkwaliteit wordt behaald. Dit kan worden vergeleken met de ambities. In bijlage 3 zijn de belangrijkste uitkomsten van de meting van het eerste kwartaal van 2022 weergegeven. In het eerste kwartaal van 2022 werd gemiddeld een B score behaald. De categorieën ‘groen verzorgend’ en ‘snoeien/knippen/maaien scoren wat lager dan de andere categorieën. In vergelijking met een jaar eerder is de score wel lager geworden: het was in 2021 gemiddeld een A. De ingezette daling past bij de gekozen verlaging van het beeld. De kaart laat zien dat het buitengebied over het algemeen wat hoger scoort dan de kernen.

Technische kwaliteit

De beeldkwaliteit zegt niets over de technische staat: het kan er buiten keurig uit zien, maar de technische staat van bijvoorbeeld groen of een weg kan heel anders zijn. Dat is ook de reden dat voor onderdelen (met name groen, riool, wegen en civieltechnische kunstwerken) ook technische inspecties plaatsvinden. Wat betreft wegen blijkt een deel een te laag kwaliteitsniveau te hebben. Er is een onderhoudsachterstand geconstateerd in 2020 en deze is nog niet ingelopen.

Huidige financiële situatie beheer

Binnen beheer is onderscheid te maken tussen dagelijks en groot onderhoud en vervangingen. In de tabel hieronder is de situatie in Hof van Twente weergegeven.

Type beheer	Beschrijving	Middelen Hof van Twente
Dagelijks onderhoud	Het schoon/heel/veilig houden van de openbare ruimte	Bestekken, offertes en werkbeschrijvingen DVO Gildebor en DVO Twente Milieu
Groot onderhoud	Het in stand van de voorzieningen houden op de langere termijn	Meerjarig: productgerichte beleid- en beheerplannen Jaarlijks: integraal uitvoeringsplan
Vervangingen	Vervangen van een onderdeel na einde levensduur	O.b.v. aanbestedingen Groen en wegen: geen vervangingsbudget Civieltechnische kunstwerken: incidentele middelen Riolering: dekking uit GRP

Er is een vergelijking gemaakt tussen de huidige budgetten voor beheer (begroting 2022) en wat er theoretisch nodig zou zijn om het areaal volgens de afgesproken kwaliteit te beheren. In de tabel op de volgende pagina (figuur 6) staan de belangrijkste uitkomsten voor zowel de exploitatie als de kredieten (eenmalige budgetten die apart moeten worden aangevraagd bij de gemeenteraad).

Voor de exploitatiebegroting komt er een tekort uit van ca. €326.000,-. Het valt op dat er voor groot onderhoud weinig budget aanwezig is. Alleen voor verharding zijn hier budgetten opgenomen. Voor civiele kunstwerken en openbare verlichting wordt het groot onderhoud betaald uit kredieten.

Voor de kredieten is alleen voor openbare verlichting iets opgenomen in de begroting. Voor de overige disciplines zijn geen kredieten opgenomen. Doordat er niks is opgenomen in hier een tekort van ca. 3,5 mln. Nu is dit nog niet voelbaar, maar als er grote vervanging opgaven komen dan is hier niks voor gereserveerd.

In de aanvullende taken zijn zaken opgenomen als afval en riolering. Deze zijn één op één uit de begroting overgenomen. Hier is geen vergelijking voor gemaakt, aangezien deze financieel buiten dit IBOR vallen.

Conclusie huidige situatie

Het huidige beeldkwaliteit voldoet nog ruim aan het ambitieniveau. Er wordt nu nog hoger gescoord dan zou mogen, omdat het besluit tot het verlagen van het huidige beeldkwaliteit recent genomen is.

De totale beschikbare middelen zijn (op termijn) onvoldoende om aan het nieuw vastgestelde kwaliteitsniveau C (heesters en elementenverharding op B) te voldoen. Dit tekort is met name te verklaren doordat de gemeente de laatste jaren de budgetten onvoldoende geïndexeerd heeft.

Hof van Twente heeft in verhouding tot de systematiek van Impact Online, relatief veel budget voor dagelijks onderhoud. Echter, hier worden ook maatregelen uit gefinancierd die vallen onder groot onderhoud. Per saldo is het budget ontoereikend omdat maar zeer beperkt budget beschikbaar is voor groot onderhoud.

Er is nauwelijks vervangingsbudget. Dit is een risico, op meerdere gebieden: Het voldoet niet aan de BBV regels en er ontstaan achterstanden die effect zullen hebben op beeldkwaliteit, levensduur van de assets en de veiligheid. Vervanging gebeurt nu (deels) vanuit groot onderhoud of incidentele investeringen en vaak op basis van een bepaald risico. Op veel onderdelen vindt vervanging niet plaats. Effect buiten is (nog) niet zichtbaar omdat de beeldkwaliteitsschouw niets zegt over een (teruglopende) technische staat.

Vergelijking budgetten Impact online versie 2022 met de begroting Hof van Twente 2022 Uitdraai gemaakt op: 24-01-2022							
BEREKENDE BUDGETTEN (IMPACT ONLINE)		Dagelijks onderhoud (exploitatie)	Groot onderhoud (exploitatie)	Groot onderhoud (krediet)	Vervanging (krediet)	Totaal exploitatie	Totaal krediet
Totale kosten		€ 13.382.846	€ 1.604.549	€ 254.330	€ 3.416.494	€ 14.987.395	€ 3.670.824
Totaal areaal gebonden taken		€ 3.537.591	€ 1.604.549	€ 254.330	€ 3.416.494	€ 5.142.140	€ 3.670.824
VERHARDING		€ 689.708	€ 1.027.978	€ -	€ 1.635.694	€ 1.717.686	€ 1.635.694
GROEN		€ 1.845.230	€ 370.660	€ -	€ 777.315	€ 2.215.890	€ 777.315
WATER		€ 330.370	€ 4.110	€ -	€ 26.100	€ 334.480	€ 26.100
CIVIELE KUNSTWERKEN		€ 19.551	€ -	€ 131.330	€ 260.150	€ 19.551	€ 391.480
MEUBILAIR		€ 44.340	€ 83.850	€ -	€ 123.010	€ 128.190	€ 123.010
OPENBARE VERLICHTING		€ 73.570	€ -	€ 123.000	€ 370.000	€ 73.570	€ 493.000
Speelvoorzieningen		€ 62.194	€ 77.597	€ -	€ 120.155	€ 139.791	€ 120.155
REINIGING		€ 330.840	€ -	€ -	€ -	€ 330.840	€ -
SPORT		€ 141.788	€ 40.354	€ -	€ 104.070	€ 182.142	€ 104.070
Totaal niet areaal gebonden taken		€ 9.845.255	€ -	€ -	€ -	€ 9.845.255	€ -
NIET AREAAL GEBONDEN TAKEN		€ 9.845.255	€ -	€ -	€ -	€ 9.845.255	€ -

BESCHIKBARE BUDGETTEN		Budgetten begroting 2022 Dagelijks onderhoud (exploitatie)	Budgetten begroting 2022 Groot onderhoud (exploitatie)	Vervanging (Krediet)	Totaal begroting 2022 (exploitatie)	Totaal krediet
Totale kosten		€ 13.961.003	€ 700.000	€ 192.500	€ 14.661.003	€ 192.500
Totaal areaal gebonden taken		€ 4.115.748	€ 700.000	€ 192.500	€ 4.815.748	€ 192.500
VERHARDING		€ 806.360	€ 700.000	X	€ 1.506.360	€ -
GROEN		€ 2.017.231	X	X	€ 2.017.231	€ -
WATER		€ 233.094	X	X	€ 233.094	€ -
CIVIELE KUNSTWERKEN		€ 62.317	Krediet	X	€ 62.317	€ -
MEUBILAIR		€ 193.187	X	X	€ 193.187	€ -
OPENBARE VERLICHTING		€ 98.082	Krediet	€ 192.500	€ 98.082	€ 192.500
Speelvoorzieningen		€ 85.254	X	X	€ 85.254	€ -
REINIGING		€ 349.365	€ -	€ -	€ 349.365	€ -
SPORT		€ 270.859	X	X	€ 270.859	€ -
Totaal niet areaal gebonden taken		€ 9.845.255	€ -	€ -	€ 9.845.255	€ -
NIET AREAAL GEBONDEN TAKEN		€ 9.845.255	€ -	€ -	€ 9.845.255	€ -

VERSCHILLEN		Verschil exploitatie	Verschil krediet
Totale kosten		€ -326.392	€ -3.478.324
Totaal areaal gebonden taken		€ -326.392	€ -3.478.324
VERHARDING		€ -211.326	€ -1.635.694
GROEN		€ -198.659	€ -777.315
WATER		€ -101.386	€ -26.100
CIVIELE KUNSTWERKEN		€ 42.766	€ -391.480
MEUBILAIR		€ 64.997	€ -123.010
OPENBARE VERLICHTING		€ 24.512	€ -300.500
Speelvoorzieningen		€ -54.537	€ -120.155
REINIGING		€ 18.525	€ -
SPORT		€ 88.717	€ -104.070

X Geen Groot onderhoudsbudget in exploitatie
 Krediet Groot onderhoud betaald vanuit krediet

Figuur 6 Vergelijking huidige budgetten versus theoretisch benodigd

Hoofdstuk 3: Aanpak en methodiek

In dit hoofdstuk staat de beheeraanpak en methodiek beschreven. De basis aanpak (op basis van beeldkwaliteit, technische kwaliteit, meldingen en bestaande afspraken) wordt aangevuld door het gekozen inhoudelijk scenario 'gezond, veilig en duurzaam'.

Beheermethodiek: de basis

Het beheer van de openbare ruimte vindt plaats aan de hand van afgesproken beeldkwaliteit, afspraken met Gildebor, technische inspecties en meldingen. Daarnaast moet worden voldaan aan wettelijke eisen en normen en de algemene zorgplicht. In onderstaande tabel is aangegeven per beheerdiscipline op basis waarvan wordt gestuurd. Ook zijn aandachtspunten benoemd. Dwars door alle beheerdisciplines heen geldt dat er bijgedragen dient te worden aan het scenario en dat er zoveel mogelijk integraal wordt gewerkt.

Beheer discipline	Sturing	Aandachtspunten	Bijdragen aan scenario Gezond, Veilig, Duurzaam Integrale aanpak en werkwijze
Afval	Afvalbeleidsplan DVO Twente Milieu		
Bodem		Actieplan asbest en bodem	
Civiele kunstwerken	Ad hoc: incidenteel kleine reparaties en noodzakelijke vervangingen.		
Groen	Beeldkwaliteit Meldingen Afspraken Gildebor	Groen is levend! Laat zich lastiger inplannen. Grootste effect vanuit klimaatverandering en ziekten en plagen.	
Meubilair	Beeldkwaliteit	Huidig beleid: bij noodzakelijk onderhoud wordt op basis van de kosten afgewogen of het zinvol is onderhoud plaats te laten vinden of het meubilair te verwijderen. Nieuw beleid is in voorbereiding.	
Openbare verlichting	Conform bestaand programma, incl. vervanging		
Reiniging	Beeldkwaliteit Afspraken Gildebor		
Recreatie	Beeldkwaliteit		
Riolering	GRP		
Speelvoorzieningen	Keuringen Beeldkwaliteit	Huidig beleid: indien bij noodzakelijk onderhoud (wet attractiebesluit), de kosten hoger zijn dan de helft van de nieuwwaarde, wordt het toestel verwijderd omdat er geen dekking is voor aanschaf van nieuwe toestellen.	
Sport (terreinen)	Beeldkwaliteit Keuringen		
Verharding	Technische inspecties	Op basis van de uitgevoerde globale weginspectie 2021 is het achterstallig onderhoud op wegen € 2.500.000	
Water	Beeldkwaliteit	Deel beheer bij waterschap	

Sturen op waarden 'gezond, veilig en duurzaam'

Het scenario 'gezond, veilig en duurzaam' betekent dat de thema's klimaatadaptatie, energietransitie, veiligheid en gezondheid de komende jaren het meeste aandacht krijgen. Energietransitie en klimaatadaptatie vallen daarbij onder de noemer duurzaamheid. De ambities en aandachtspunten vanuit de Visie 2022 – 2026 én de input vanuit de beeldvormingssessie hebben tot deze thema's geleid. De andere thema's die in de openbare ruimte spelen, zijn ook meegenomen, maar krijgen nu minder prioriteit. In onderstaande schema is aangegeven waar de prioriteit op ligt.

Thema's	Gezond, veilig en duurzaam
Klimaatadaptatie	++
Energietransitie	++
Circulaire economie	+/-
Inclusie: toegankelijkheid	+/-
Participatie	+
Biodiversiteit	+
Veiligheid	++
Gezondheid	++
Beleving	-

Om invulling te geven aan dit scenario is op onderdelen een andere aanpak nodig dan hierboven beschreven als basis. Daarom zijn aanvullende maatregelen opgesteld die bijdragen aan het scenario.

Het scenario 'Gezond, veilig en duurzaam' betekent dat **onderstaande thema's meer prioriteit** hebben. De ambities hiervoor zijn hoog, dat is het streven.

Thema	Ambitie voor de openbare ruimte
Gezondheid	De openbare ruimte moet het mogelijk maken en uitnodigen om op meerdere manieren ((denk)sport, wandelen, fietsen, fitness, voeding, yoga, e.d.) te werken aan de persoonlijke fitheid van de bewoners (fysiek en mentaal). De groene inrichting moet bijdragen aan een gezonde lucht en de afvang van CO2.
Veiligheid	De openbare ruimte moet uitstralen dat het veilig is om daar te verblijven dan wel je te verplaatsen. De openbare ruimte moet overzichtelijk en schoon zijn en logisch zijn ingericht. Er is zoveel mogelijk informeel toezicht vanuit woningen op verblijfsplekken. De technische staat van de openbare ruimte moet goed zijn waardoor wegen, stoepen, bruggen, etc. veilig gebruikt kunnen worden. Verlichting is daarbij een belangrijk element.
Klimaatadaptatie	Inrichting en beheer moet er op zijn afgestemd dat een teveel aan water (regen en rivierafvoer) niet zorgt voor wateroverlast; te weinig water niet zorgt voor hinder door droogte; en hete perioden niet zorgen voor schade aan mens en omgeving. Anders gezegd: de openbare ruimte moet klimaat adaptief zijn ingericht en worden beheerd.
Energietransitie	De openbare ruimte zelf moet bijdragen aan de energietransitie. O.a. door het stimuleren van emissie loos verplaatsen en verblijven, bv. door goede fiets- en wandelmogelijkheden voor inwoners en bezoekers. Veel groen zorgt voor opslag van broeikasgassen. Het materiaalgebruik moet zo weinig mogelijk uitstoot veroorzaken. Het beheer moet gaan werken met zo weinig mogelijk emissies (bv. elektrisch voertuigen en materieel).

Belangrijkste effecten van het scenario op dagelijks beheer en groot onderhoud:

- Op sommige onderdelen wordt beeldkwaliteit ondergeschikt aan het scenario en ontwikkelingen, dit geldt met name voor groen.
- Wandel- en fietsroutes krijgen meer prioriteit om gebruik te stimuleren: hogere beeldkwaliteit, goede verlichting waar passend (in relatie tot lichtvervuiling), goede kwaliteit van de paden passend bij de functie.
- Recreatieve voorzieningen en speelplekken krijgen meer prioriteit om gebruik te stimuleren: hogere beeldkwaliteit, goede kwaliteit van de voorzieningen, meer natuurlijk spelen.
- Veiligheid staat voorop! Dit betekent dat keuringen gedaan worden en wordt ingegrepen waar nodig.

Belangrijkste effecten van het scenario op inrichting (nieuwe aanleg / omvormingen):

- Soortkeuze en inrichting is gericht op bijdragen aan de thema's binnen het scenario.
- Nieuwe aanleg moet ook op langere termijn duurzaam zijn en te beheren zijn.

Belangrijkste effecten van het scenario op de organisatie:

- Uitvoering van beheer gebeurt op een duurzame manier, bijv. door het gebruik van voertuigen en machines met zo min mogelijk uitstoot.
- De thema's uit dit scenario moeten meegenomen worden in projecten en bij nieuwe ontwikkelingen.
- Meekoppelkansen benutten! Dat zijn o.a.: energietransitie, asbest aanpak, woningbouw en stikstof aanpak.

Effect op de disciplines

Het scenario heeft ook betekenis voor de verschillende disciplines. Hieronder is dit weergegeven. Verdere uitwerking voor de disciplines moet plaatsvinden in beheerplannen en uitvoeringsplannen.

Beheerdiscipline	Gezondheid	Veiligheid	Duurzaam
Afval	Zo min mogelijk bijplaatsingen en zwerfafval i.v.m. ongedierte.	Zo min mogelijk bijplaatsingen en zwerfafval: dat versterkt gevoel van veiligheid.	Zoveel mogelijk huishoudelijk afval hergebruiken, hoeveelheid restafval minimaliseren.
Bodem	Een gezonde bodem is de letterlijke basis	Bodem moet water kunnen infiltreren bij grote piekbuiten	Gezonde bodem waarin bomen en planten duurzaam kunnen ontwikkelen
Civiele kunstwerken	-	Civiele kunstwerken moeten veilig zijn en veilig te gebruiken.	Duurzame materialen.
Groen	Groen moet biodivers zijn, een natuurlijke uitstraling kennen om de beleving in de woonomgeving te versterken tot een prettig gevoel. Er moet voldoende gebruiksgroen zijn voor sport en beweging.	Groen moet geen belemmering in veiligheid zijn dus geen overgroeide overzichtschoeken of laaghangende takken etc.	Kwaliteit gaat boven kwantiteit, oftewel groen op een plek in de wijk kan voor tientallen jaren bijdragen aan een gezonde en veilige leefomgeving, dus de boom op de plek waar ruimte is en het plantmateriaal in de juiste bodem
Openbare verlichting	-	Voldoende goede verlichting om het gevoel van veiligheid te vergroten.	Duurzame materialen en LED verlichting.

Meubilair	Voldoende bankjes zodat bijv. ook ouderen naar buiten kunnen voor een ommetje.	Plaats van een bankje op een veilige plek, let ook op risico hangjeugd.	Duurzame materialen.
Reiniging	Wandel- en fietspaden hoger niveau.	Schoon is een basis voor gevoel van veiligheid, met name op plekken waar het gevoel van veiligheid minder is, extra inzet.	-
Recreatie	Wandel- en fietsroutes, ruimte voor ontspanning en ontmoeting.	-	-
Riolering	-	Deel regenwater moet in de bodem worden opgenomen, daardoor meer relatie tussen riool en o.a. groen en verharding.	Zit al in GRP.
Speelvoorzieningen	Verschuiving naar meer natuurlijke en op beweging gerichte speelvoorzieningen..	De speelvoorzieningen volgens de norm onderhouden.	Niet uitgaan van weghalen als er schade is, maar herstellen en gebruik maken van duurzame natuurlijke materialen.
Sport	Voor verschillende doelgroepen ruimte om te sporten, onderhoud sportvoorzieningen moet goed zijn en uitnodigend.	-	Goede afweging maken tussen kunstgras en natuurlijk gras.
Verharding	Hogere beeldkwaliteit fiets- en voetpaden waar het mogelijk is.	Veiligheid van met name voet- en fietspaden.	Waterdoorlatendheid verharding.
Water	Waterkwaliteit moet goed zijn. Meer ruimte voor zwemwater.	-	Meer natuurvriendelijke oever.

Maatregelen die bijdragen aan het scenario

De aanvullende maatregelen bij het voorkeursscenario zijn als volgt te onderscheiden:

- Er zijn maatregelen die wat vragen van de **organisatie**: deze hebben geen direct effect op het beheer zelf.
- Er zijn maatregelen die wat vragen van **beheer**.
  - Sommige maatregelen zijn kostenneutraal uit te voeren.
  - Andere maatregelen vragen een investeringen en/of hogere of lagere beheerkosten.

In bijlage 4 staan de maatregelen die horen bij het voorkeursscenario en die passen binnen het financiële kader. Daarnaast is er nog een lijst aan andere mogelijke maatregelen die – wanneer er wellicht financiële ruimte is – toegepast kunnen worden. Ook voor de andere thema's zijn verschillende maatregelen uitgewerkt. Het is aan de gemeente om hier verder invulling aan te geven waar mogelijk en waar nodig. In een apart Excel bestand zijn al deze maatregelen uitgewerkt. Let wel: dit is een levend document, waarbij zowel de maatregelen zelf aangepast kunnen worden als wel de hoeveelheden en kosten. Daarom wordt deze ook niet vastgesteld met het IBOR.

Samenwerking om tot een succesvol IBOR te komen

Dit integrale beheerplan openbare ruimte zet een serieuze stap om meer gericht te werken aan het scenario gezond, veilig en duurzaam. Deze thema's hebben niet alleen een link met het beheer, maar ook met andere onderdelen van de gemeente en ook daar buiten. Vandaar dat samenwerking cruciaal is om tot een succesvol IBOR te komen. Hieronder staan kort de uitgangspunten hiervoor benoemd.

- De huidige werkwijze waarbij **productbeheerder** verantwoordelijk zijn voor hun product (zowel beleidsmatig als voor beheer) blijft. Binnen het team wordt al veel samengewerkt en plannen op elkaar afgestemd. Het integrale uitvoeringsplan is hierbij een belangrijk middel.
- De **uitvoering van het beheer** blijft ook behouden. Gildebor en Twente Milieu zijn belangrijke partners in de uitvoering. Het is wel zaak om de uitgangspunten en maatregelen uit dit IBOR ook in de opdrachten (DVO's en productbladen) naar deze partijen door te voeren.
- **Wijkbeheer** heeft en houdt een belangrijke rol in de relatie met bewoners in de wijken. Dit IBOR is opgesteld voor de hele gemeente. De concrete invulling kan per gebied of wijk anders ingevuld worden, mede afhankelijk wat er in dat gebied het meest prioriteit heeft. De wijkbeheerder weten goed wat er in de wijken speelt en kunnen een schakelfunctie vervullen vanuit de (technische) opgaven / plannen naar de wijken.
- De **Omgevingsvisie** wordt in 2022 opgesteld. Dit IBOR wordt als input daarvoor gebruikt. Tegelijkertijd kan het zijn dat uit de Omgevingsvisie aanvullingen of wijzigingen volgen die in het IBOR een plek moeten krijgen.
- **Meekoppelkansen** worden zoveel mogelijk benut om het scenario in te vullen. Het gaat o.a. om masterplan asbest, de woningbouwopgave, energietransitie en aanpak stikstof. Om dit te kunnen doen is het wel zaak dat beheer vroegtijdig betrokken is bij deze ontwikkelingen en dat plannen op elkaar afgestemd worden.
- Er zijn veel relaties benoemd met het **sociaal domein**, bijvoorbeeld als het gaat om **gezondheid**. Om dit vorm te geven, wordt er een structurele samenwerking opgestart vanuit zowel Gezonde verbinding als dit IBOR. Dit wordt vertaald in een uitvoeringsplan.
- Het **programma biodiversiteit** wordt inhoudelijk verbonden aan het IBOR. De middelen die hiervoor beschikbaar zijn, kunnen waar mogelijk worden ingezet bij maatregelen ten behoeve van het scenario.
- Om de koppeling vanuit beheer met andere ontwikkelingen te borgen en om het IBOR verder te brengen wordt er één **integraal productbeheerder** aangesteld.
- Het IBOR wordt vertaald naar een **Leidraad openbare ruimte**. Dit kan meegenomen worden bij projecten en nieuwe ontwikkelingen.
- Het IBOR wordt opgenomen in het **moederbestek**. Dit borgt dat het eenduidig in bestekken wordt opgenomen.
- Het IBOR wordt gedeeld met de belangrijke **externe stakeholders**, waaronder woningcorporaties, waterschappen en LTO, provincie, Vitens. Samen met hen wordt gekeken naar gezamenlijke doelstellingen en aanpak.

Financiën

Vanaf 2023 wordt beheer openbare ruimte zoveel mogelijk **conform BBV** begroot. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in dagelijks onderhoud, groot onderhoud en vervangingen. Wel kiest de gemeente Hof van Twente ervoor om de meeste vervangingsinvesteringen niet te kapitaliseren maar met eenmalige kredieten in te richten op moment dat dat nodig is. Dit is niet geheel conform BBV, maar wel een bewuste keuze van de gemeente.

Uit de doorrekening is gebleken dat de gemeente structureel geld te kort komt, met name op groot onderhoud en vervangingen. Het scenario biedt kansen om gericht te zoeken naar andere geldbronnen voor met name de investeringen. **Subsidies** vanuit provincie, waterschap, Rijk en Europa zijn hierbij zeker goede mogelijkheden. Als vervolg op dit IBOR wordt onderzocht welke subsidies het meest kansrijk zijn.

Eén plus één is drie! Ook wordt de samenwerking met andere afdelingen en organisaties gezocht om vanuit gezamenlijkheid zaken op te pakken. Het benutten van meekoppelkansen is hierbij een voorbeeld. Het is de verwachting dat daardoor meer resultaat behaald wordt en middelen efficiënt ingezet worden.

Communicatie en Participatie

Communicatie en participatie zijn een belangrijk onderdeel van de uitvoering van het IBOR. Bij nieuwe keuzes over toe te passen beheermaatregelen is het belangrijk inwoners daar ten minste tijdig over te informeren. Daarbij wordt ook toegelicht hoe en waarom keuzes gemaakt worden. Waar inbreng van inwoners mogelijk is, zal participatie plaatsvinden om hun inbreng te inventariseren en gezamenlijk te kijken hoe dit meegenomen kan worden in de uitvoering.

Ook het actief deelnemen aan beheer en onderhoud zal zo veel mogelijk worden gefaciliteerd. Initiatieven vanuit inwoners of organisaties zoals mogelijkheden tot adoptie van groen en gezamenlijk buurtbeheer, willen we actief ondersteunen. Waar nodig onder voorwaarden om (onder andere) het algemeen belang en de veiligheid te blijven waarborgen.

Belangrijk uitgangspunt is dat inwoners weten waar ze terecht kunnen bij vragen of meldingen en binnen de gestelde termijnen een reactie krijgen.

Monitoring en sturing

De beeldkwaliteit wordt periodiek **gemonitord**. De meetlaten worden aan de hand van dit IBOR nog eens tegen het licht gehouden en waar nodig aangepast. De financiering van de schouwen moet structureel worden geborgd. Aan de hand van de resultaten wordt bijgestuurd.

Ook de **technische inspecties** blijven. Deze worden waar nodig ook uitgevoerd voor de disciplines waar dat nog niet gebeurt maar wel nodig is.

Na twee jaar wordt een eerste **evaluatie** gehouden van dit IBOR. Zijn de maatregelen ingezet? Krijgt de integrale aanpak vorm? Wat is het effect van de maatregelen op de doelstellingen vanuit het scenario? Na vier jaar volgt een uitgebreidere evaluatie en eventuele bijstelling. Dan moet het IBOR ook opnieuw worden vastgesteld.

Keuzes maken en consequenties van het scenario

Niet alle ambities en maatregelen kunnen in één keer worden uitgevoerd. Er moeten keuzes gemaakt worden waar prioriteit ligt. Uitgangspunten hierbij zijn:

- Er is momenteel onvoldoende budget om alles te kunnen doen.
  - Maatregelen die geen extra investering vragen, worden als eerste uitgevoerd.
  - Maatregelen gekoppeld aan een al lopend programma (denk aan biodiversiteit en gezonde verbinding) krijgen daarnaast de voorkeur.
  - Nieuwe maatregelen die incidenteel een extra investering vragen kunnen worden uitgevoerd wanneer aanvullende middelen extern worden geworven (bijvoorbeeld op basis van subsidies) of incidenteel beschikbaar worden besteld.
  - Nieuwe maatregelen die structureel een extra investering vragen kunnen worden uitgevoerd wanneer aanvullende structurele middelen beschikbaar zijn.
- Met subsidies en externe middelen zijn incidenteel middelen te werven voor incidentele maatregelen. Deze mogelijkheden zijn er echter niet voor structurele uitgaven.
- Op onderdelen kunnen belangen botsen; denk aan beeldkwaliteit en biodiversiteit. Uitgangspunt daarbij is dat het scenario leidend is en dat het instrument (in deze: beeldkwaliteit van groen) ondergeschikt is.
- De consequenties van dit IBOR is waarschijnlijk dat het beeld buiten op delen anders wordt. Het is zaak dit goed uit te leggen aan gemeenteraad en inwoners.
- Het IBOR vraagt een andere focus en werkwijze van de organisatie. Dit vraagt om goede sturing en tijd voor doorontwikkeling.

Bijlage 1: Beleidskaders openbare ruimte

In het **Groenbeheerplan 2015 - 2020** staat:

De gemeente Hof van Twente streeft naar het herkenbaar maken en instant houden van de streefbeelden en functies van de groenelementen, zodat het een bijdrage levert aan het doelmatig en planmatig beheer van het streekeigen groen van de Hof van Twente. Doelmatig beheer van streekeigen groen!

Speerpunten:

- 1. Streekeigen identiteit behouden en versterken: van Buiten naar Binnen.*
- 2. Kwaliteit voor kwantiteit, het juiste groen op de juiste plek.*
- 3. Herkenbaar maken en behoud van structuur en functie van de groenelementen.*
- 4. Behouden en vergroten van de diversiteit.*
- 5. Samenwerken: betrokkenheid en gedeeld eigenaarschap*

Dit is uitgewerkt in ambities en beheerpaspoorten per element.

Mobiliteitsplan 2016 – 2020

De hoofddoelstelling is: *Het optimaliseren van de leefbaarheid, verkeersveiligheid en bereikbaarheid in Hof van Twente, waarbij – naast infrastructurele maatregelen - educatie en voorlichting ook belangrijke instrumenten zijn.* Andere doelstellingen:

- Een zo groot mogelijk afname van het aantal (slachtoffers van) verkeersongevallen;
- Natuurgebieden en landgoederen zoveel mogelijk autoluw maken ten behoeve van natuur en recreatie;
- Stimuleren van fietsverkeer;
- Ordenen van het parkeren met oog voor de kwaliteit van de openbare ruimte;
- In stand houden of realiseren van voldoende parkeergelegenheid.
- Bij nieuwe ontwikkelingen toepassen parkeertoets om de parkeerdruk op openbare parkeerplaatsen niet toe te laten nemen;
- Inzetten op voorlichting, educatie en handhaving om de verkeersonveiligheid te verminderen;
- Elektrisch rijden stimuleren en faciliteren.

Beleidsplan wegen 2020 – 2029 ‘functioneel gestuurd wegenonderhoud’

In het beleidsplan wegen is gekeken naar de benodigde middelen om de verhardingen functioneel te onderhouden. Geconcludeerd is dat de huidige middelen (zonder de tijdelijke aanvullende bijdrage voor vervangingen) toen onvoldoende waren om de goede onderhoudsmaatregelen op het juiste moment uit te kunnen voeren. Met het risico op kapitaalvernietiging. Dit beleidsplan is niet vastgesteld.

Beleidsnotitie civiele kunstwerken

De gemeente Hof van Twente beschikt in de openbare ruimte over verschillende typen civieltechnische kunstwerken zoals bruggen, tunnels, duikers en beschoeiingen. De civieltechnische kunstwerken hebben een belangrijke functie in de weginfrastructuur, afwatering en waterkering. Het doel van het beleidsplan is inzicht geven in de samenhang tussen de kwaliteit en financiën voor het beheren van de civieltechnische kunstwerken in de gemeente Hof van Twente. Uit de notitie blijkt dat er onvoldoende middelen zijn om aan het minimale kwaliteitsniveau te voldoen.

Gezonde verbinding ‘sociaal domein in beweging’ 2019 – 2023

In onze visie is gezondheid het fundament en de randvoorwaarde om mee te doen in onze samenleving.

Beoogd effect: De inwoners van de gemeente Hof van Twente leven gezonder en worden daarbij integraal ondersteund (bijvoorbeeld door: op de doelgroep afgestemde informatie, leefstijlcoaching in onder anderen het onderwijs, optimale inrichting van de leefomgeving, etc.);

Anderzijds zien wij gezondheid ook als een belangrijke verbindende schakel naar andere beleidsterreinen.

Behalve leefstijl heeft de omgeving waarin wij wonen, werken en leven op allerlei manieren invloed op onze gezondheid. Zo kan het goed inzetten van groen en water in de leefomgeving de effecten van de klimaatverandering opvangen. Daarnaast kan men denken aan initiatieven die leiden tot het terugdringen van de uitstoot

van fijnstof en het beperken van geluidsoverlast. Daarnaast kan de inrichting van openbare ruimte bepalend zijn voor de mate waarin het uitnodigt tot bewegen, ontspanning en sociale interactie. Om dergelijke doelstellingen te behalen dient domein overstijgend samengewerkt te worden.

Woonvisie 2021 – 2025 ‘een leefbare en vitale gemeente met toekomstbestendige kernen’

Het doel is: We streven naar een gemeente met toekomstbestendige kernen, waar leefbaarheid en vitaliteit gewaarborgd zijn met passende woonruimte voor inwoners. De leefbaarheid is goed tot uitstekend, de gemeente zet in op behouden en versterken van de leefbaarheid, o.a. door het versterken van de groene uitstraling. Veel ouderen blijven zelfstandig wonen, het is daarbij belangrijk dat ook de openbare ruimte eraan bijdraagt dat ouderen mobiel blijven.

In de **begroting 2022** staat het volgende over Programma 3: Leefomgeving

Wat willen we bereiken?

Dit programma omvat het onderhoud en de verbetering van het onderhoud van de openbare ruimte voor de onderdelen milieu, bodem en asbest, verkeersveiligheid en duurzame mobiliteit, wegen, groen, afval, riolering en water en gemeentelijke gebouwen. De belangrijkste taken binnen dit programma zijn het uitvoeren van beheertaken, het dagelijks - en regulier onderhoud, het groot onderhoud en herinrichtingen in de openbare ruimte. Wij regisseren de uitvoering van deze kerntaken.

De kwaliteit van de openbare ruimte is een samenspel tussen de gemeente en haar inwoners, maar ook tussen inrichting, aanleg, onderhoud en gebruik. De uitgangspunten voor de inzet van middelen zijn ‘schoon, heel en veilig’. Inwoners en ondernemers worden betrokken bij veranderingen van hun woon- of werkomgeving. We dagen inwoners uit om zelf mee te doen en geven ruimte aan initiatieven en zelfbeheer.

We willen de leefomgeving duurzaam in stand houden. Daarom koppelen we investeringen integraal aan andere gemeentelijke opgaven zoals asbestsanering, duurzaamheid en klimaatopgave. Het investeringsvermogen loopt terug, zowel bij de gemeente als bij partners. Daarom gaan we aan de slag met de agenda herstructurering openbare ruimte en aanpassing van de beeldkwaliteit. We gaan een visie ontwikkelen op het technisch beheer, die toekomstgericht en mensgericht is en bijdraagt aan de invloed en het geluk van onze inwoners en ook financieel beheersbaar is.

- In 2022 zetten we de in 2021 begonnen versobering van beeldkwaliteit B naar C door.
- Tegelijk met de versobering van beeldkwaliteit gaan we het beheer in de openbare ruimte niet alleen minder maar ook anders doen.

Visie 2022 – 2026 ‘Actief Noaberschap’

Visie 2022 - 2026: Actief Noaberschap

Een gezonde leefomgeving is ons hoofdoel. De samenwerking van Hof van Twente draait om de ideeën en er zijn veel onderwerpen die om aandacht vragen. De gemeente wil deze uitdagingen aanpakken met 'actief noaberschap': omzien naar elkaar, luisteren, altijd in gesprek blijven en samen richting geven aan de wereld van morgen.

De 5 hoofdthema's waar we op in gaan zetten

- 1 Sociaal domein**
We willen een sociale gemeente zijn met 'actief noaberschap': omzien naar elkaar en samen richting geven aan de wereld van morgen. Dit betekent dat we samen met onze inwoners en ondernemers werken aan een gezonde leefomgeving. We willen een sociale gemeente zijn met 'actief noaberschap': omzien naar elkaar, luisteren, altijd in gesprek blijven en samen richting geven aan de wereld van morgen.
- 2 Wonen**
Een leefbare gemeente betekent dat er voor alle inwoners voldoende woonruimte is. We willen een sociale gemeente zijn met 'actief noaberschap': omzien naar elkaar, luisteren, altijd in gesprek blijven en samen richting geven aan de wereld van morgen.
- 3 Agrarische sector**
Hof van Twente is een landelijke gebiedsgemeente. Dit betekent dat we samen met onze inwoners en ondernemers werken aan een gezonde leefomgeving. We willen een sociale gemeente zijn met 'actief noaberschap': omzien naar elkaar, luisteren, altijd in gesprek blijven en samen richting geven aan de wereld van morgen.
- 4 Ondernemen**
De ondernemers in Hof van Twente zijn de motor van de economie. We willen een sociale gemeente zijn met 'actief noaberschap': omzien naar elkaar, luisteren, altijd in gesprek blijven en samen richting geven aan de wereld van morgen.
- 5 Duurzaamheid**
De uitdagingen van de komende jaren zijn groot. We willen een sociale gemeente zijn met 'actief noaberschap': omzien naar elkaar, luisteren, altijd in gesprek blijven en samen richting geven aan de wereld van morgen.

Concrete actiepunten

- Goet eigen bijdrage waaorvoorzijng voor mensen met WMO-indicatie
- Woonwagonspandaten op het TSB-terrein in Goor
- Strategische grondvoorzijng voor passende woningvoorzijng
- Incidentele subsidiemogeljkheden onderzoeven voor eenheidsactiviteiten die ook bijdragen aan andere gemeenteljk doelen
- Agriertie helpen met nieuwe verdienmodellen en sector forensie te houden
- ARZ verduurzamen uit henn Merkelo als dat financieel haalbaar is
- Helderer visie en beleid voor cultuur en media
- Initiatieven stimuleren voor duurzame energieopwekking waarbij een deel van de opbrengsten kan geruik worden aan de lokale gemeenschap
- Actieve lobby voor plattefandobebouwen, asbestsanering en behoud van de waaing metenormen - AOW

Meer informatie?
Voor de inhoud van de Visie 2022-2026 kunt u terecht op onze website www.hofvantwente.nl of aan de OZI Huisraad.

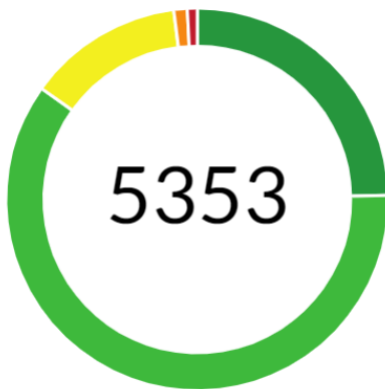
Bijlage 2: Arealen

Arealen										
Datum: 24-03-2022										
Onderhoud type	Eenheid	Totaal	Buitengebied	Centrum	Industriegebied	Parel	Parkmanagement	Sport	Woongebied	Woongebied buiten
VERHARDING										
GESLOTEN VERHARDING		14.649								
Cementverharding wegtype 3-5	are	127	126	0	0	0	0	0	1	0
Asfalt algemeen Wegtype 3-4	are	12.740	9.847	76	641	0	168	34	1.895	79
DAB wegtype 3-4 (gemiddeld belaste weg)	are	1.657	1.527	0	23	0	0	0	87	20
Fluisterasfalt 2-laags ZOAB wegtype 3-4(gemiddeld)	are	125	123	0	0	0	0	0	2	0
OPEN VERHARDING		15.096								
Betontegels wegtype 6-7	are	2.891	5	102	18	8	0	16	2.741	1
Betonstraatstenen wegtype 3-5	are	8.300	1.662	367	386	28	23	96	5.709	29
Natuursteen verharding	are	127	5	65	2	1	0	5	49	0
Grasbetontegels langs wegen	are	129	84	15	8	0	0	0	21	1
Gebakken klinkers	are	3.649	1.137	276	39	16	13	0	2.077	91
HALFVERHARDING										
Schelpen	are	16	0	0	0	0	0	0	16	0
Puin	are	917	733	4	2	2	0	1	175	0
ONVERHARD-ZAND										
Zandpaden - oppervlakte	are	3.764	3.677	8	7	0	0	0	63	9
HOUTSNIPPERPADEN										
Houtsnipperpaden	are	7	0	0	0	0	0	0	7	0
BELIJNING EN MARKERING										
Markering	m2	530	170	0	0	0	0	0	360	0
GROEN										
BOMEN										
Straat- en parkbomen (standplaats onbekend)	stuk	29.137	16.816	275	534	95	29	549	10.630	209
Lei- en vormbomen	stuk	749	13	66	16	15	0	0	628	11
Knotbomen	stuk	1.393	179	19	57	1	0	35	1.101	1
SIERPLANTSOEN										
Heesters, botanische rozen & bodembedekkers	are	1.510	17	27	46	13	1	11	1.394	1
(Blok)hagen	are	339	19	17	13	1	2	16	269	2
Vaste planten traditioneel	are	18	0	2	0	0	0	0	15	1
Perkrozen	are	13	0	0	0	0	3	0	10	0
Bloembakken perkgoed	stuk	26	0	21	0	0	0	0	5	0
BOSPLANTSOEN										
Bosplantsoen	are	4.483	1.647	0	199	28	0	346	2.254	9
GRASVELDEN										
Gazon kleinschalig < 2 are	are	1.992	33	12	56	24	0	24	1.843	0
Gazon normaal 2-10 are	are	2.308	0	18	80	26	0	192	1.992	0
RECREATIEF GRASVELD										
Recreatief grasveld < 10 are	are	369	0	0	0	0	0	0	369	0
RUW GRAS										
Ruw gras < 10are	are	5.261	0	2	615	69	788	133	3.654	0
BLOEMRIJK GRASLAND										
Bloemrijk grasland < 10are	are	21.917	21.316	0	19	0	0	5	371	206

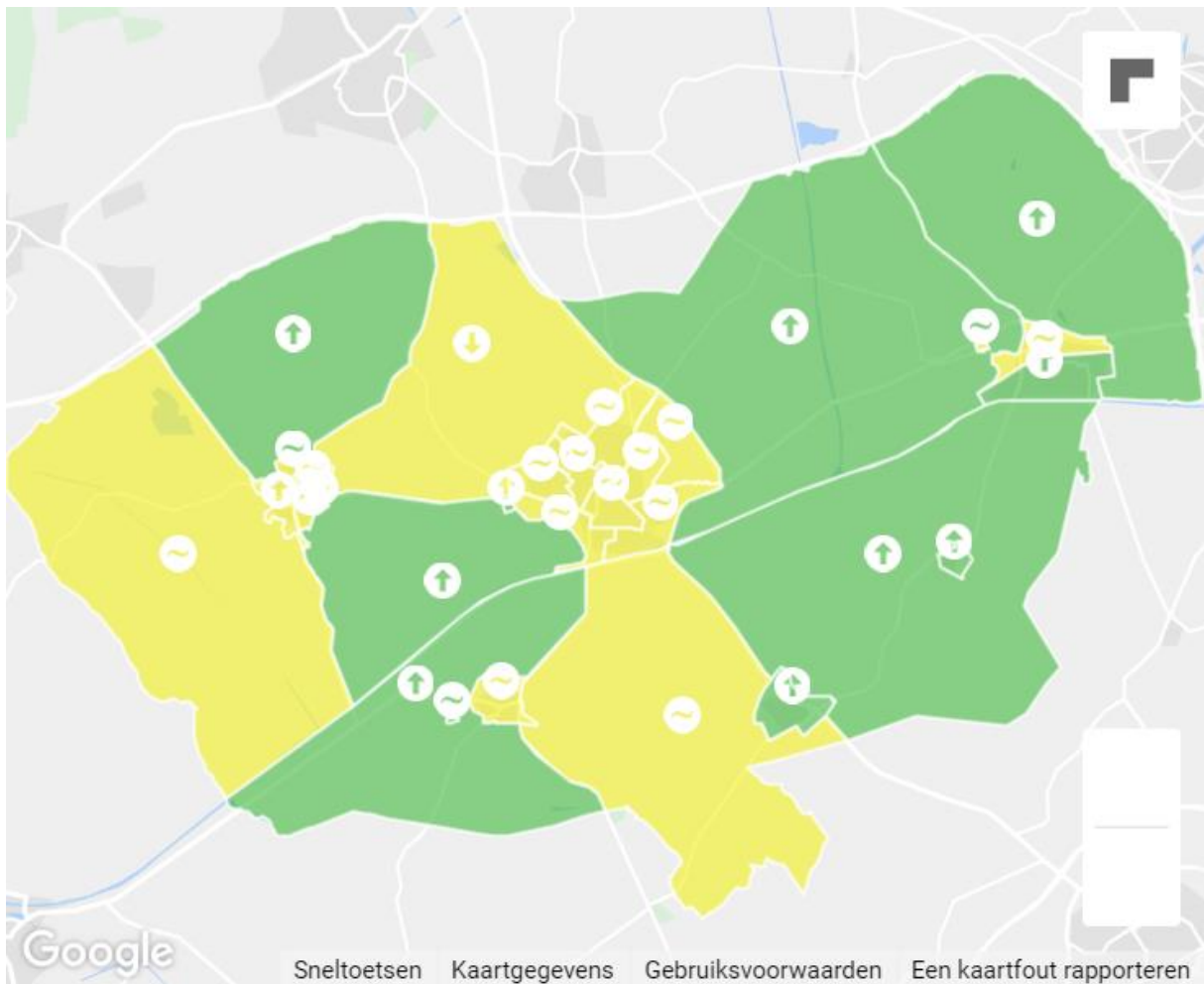
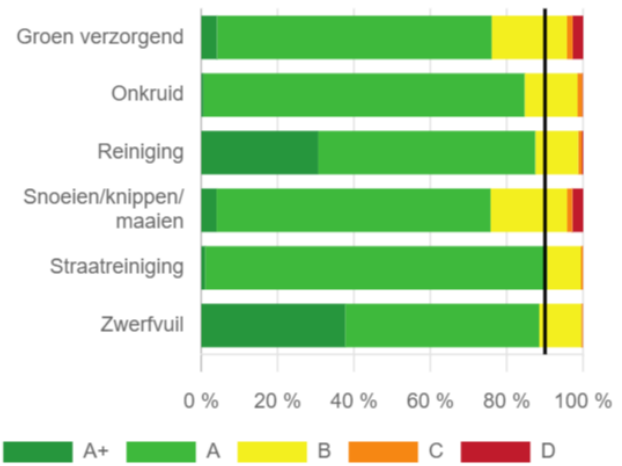
Arealen										
Datum: 24-03-2022										
Onderhoud type	Eenheid	Totaal	Buitengebied	Centrum	Industriegebied	Parel	Parkmanagement	Sport	Woongebied	Woongebied buiten
WATER										
OEVERS - BESCHOEIINGEN										
Lichte beschoeiing (hout)	m1	10.000	0	0	0	0	0	0	2.000	8.000
WATERLOPEN										
Greppels en droge sloten	m1	4.339	3.625	0	0	0	0	353	361	0
Sloten en watergangen	m1	504.412	470.016	0	3.692	0	310	0	22.098	8.296
WATERVLAKTE										
Vijvers	are	42.060	0	0	0	486	0	0	41.574	0
RIOLERING										
KOLKEN EN PUTTEN										
Trottoir- en straatkolken	stuk	13.165	135	771	847	25	182	106	11.020	79
Inspectieputten	stuk	6.870	5.041	146	111	6	1	26	1.500	39
Lijngoten	m1	1.623	23	1.537	0	0	0	0	63	0
VRIJVAL RIOLERING - GEMENGD STELSEL										
Gemengde riolering (300-500mm)	m1	82.488	1.234	8.122	2.246	265	0	190	69.829	602
Gemengde riolering (200mm)	m1	10.506	1.308	801	195	0	0	188	8.014	0
Gemengde riolering (600-900mm)	m1	16.179	27	1.378	151	0	0	0	14.623	0
Gemengde riolering (1000-1500mm)	m1	8.629	50	144	514	0	0	0	7.921	0
VRIJVAL RIOLERING - GESCEIDEN STELSEL										
Gescheiden riolering (300-500mm)	m1	82.488	1.234	8.122	2.246	265	0	190	69.829	602
Gescheiden riolering (200mm)	m1	107.313	82.587	1.318	1.650	0	848	295	19.456	1.159
Gescheiden riolering (600-900mm)	m1	16.179	27	1.378	151	0	0	0	14.623	0
Gescheiden riolering (1000-1500mm)	m1	8.629	50	144	514	0	0	0	7.921	0
DRUKRIOLERINGEN										
Drukriolering 63-90mm	m1	359.041	352.763	696	204	0	1.088	0	2.136	2.154
Drukriolering 90-110mm	m1	5.782	5.177	0	113	0	0	202	290	0
PERSRIOLERING										
Persriolering 250-315mm	m1	45.553	29.414	345	7.525	0	3.104	461	4.333	371
POMPUNITS EN GEMALEN										
Pompunits	stuk	1.327	1.313	1	2	0	0	3	5	3
Gemalen 60-150m3	stuk	68	57	0	2	0	0	2	7	0
BERGBEZINKBASSINS										
Bergbezinkbassins 50-350m3	stuk	9	1	1	1	1	0	0	5	0
RIOLERING HUISAANSLUITINGEN										
Huisaansluitingen (totaal aantal woningen)	stuk	17.980	1.556	609	511	0	0	0	15.161	143
DRAINAGE										
Drainage (stedelijk)	m1	36.808	0	493	1.038	0	3.239	6.596	24.973	469

Arealen										
Datum: 24-03-2022										
Onderhoud type	Eenheid	Totaal	Buitengebied	Centrum	Industriegebied	Parel	Parkmanagement	Sport	Woongebied	Woongebied buiten
CIVIELE KUNSTWERKEN										
BRUGGEN										
Houten brug (auto-, fiets- en voetgangersbrug)	stuk	27	27	0	0	0	0	0	0	0
Beton brug	stuk	36	32	0	0	0	0	0	4	0
Stalen brug (beweegbaar)	stuk	3	2	0	0	0	0	0	1	0
WATERELEMENT										
Fontein	stuk	4	0	4	0	0	0	0	0	0
WATERBOUWKUNDIG (STUKS)										
Duiker	stuk	85	78	1	2	0	0	0	4	0
MEUBILAIR										
STRAATMEUBILAIR (STUKS)										
Afvalbakken	stuk	444	91	58	8	9	2	1	275	0
Banken	stuk	473	90	73	2	24	0	0	284	0
Palen	stuk	7.560	760	0	0	0	0	0	6.800	0
HEKWERK EN AFRASTERINGEN										
Hekwerk	m1	7.465	1.101	48	471	44	0	266	5.307	228
VERKEERSMEUBILAIR										
Verkeers- en straatnaamborden	stuk	6.600	990	626	304	20	20	79	4.541	20
Verkeersgeleiders	stuk	53	8	33	0	0	0	0	12	0
VRI										
Verkeersregelinstallatie meervoudig (VRI)	stuk	1	0	0	0	0	0	0	1	0
Verkeersregelinstallatie enkelvoudig (VRI)	stuk	1	0	0	0	0	0	0	1	0
OPENBARE VERLICHTING										
OPENBARE VERLICHTING										
Lichtmast incl. conventioneel armatuur	stuk	3.715	560	336	172	11	11	45	2.570	10
Lichtmast incl. conventioneel (dimbaar armatuur)	stuk	15	2	1	1	1	0	0	10	0
Lichtmast incl. LED (dimbaar armatuur)	stuk	4.430	668	401	205	13	13	53	3.064	13
Armatuur zonder paal	stuk	84	13	8	4	0	0	1	58	0
RECREATIE										
SPEELVOORZIENINGEN										
Speeltoestellen	stuk	752	357	6	0	0	0	0	369	20
Zandbakken	stuk	60	25	1	0	0	0	0	33	1
Jongeren ontmoetingsplek	stuk		0	0	0	0	0	0	0	0
VALONDERGRONDEN										
Valondergrond (oud)	m2	66	0	0	0	0	0	0	66	0
REINIGING										
AFVALBAKKEN EN VERZAMELCONTAINERS										
Afvalbakken legen	stuk	444	91	58	8	9	2	1	275	0
VUIL OP (HALF)VERHARDING										
Vuil op verharding	are	29.616	14.432	886	1.109	53	204	151	12.561	220
Natuurlijk afval (mn blad) verwijderen verharding	are	29.616	14.432	886	1.109	53	204	151	12.561	220
Vuil op halfverharding	are	933	733	4	2	2	0	1	191	0
Natuurlijk afval op halfverharding	are	933	733	4	2	2	0	1	191	0
VUIL IN GROEN										
Vuil in sierbeplanting	are	6.389	1.683	67	258	42	6	373	3.947	13
Natuurlijk vuil in sierbeplanting	are	1.906	36	67	59	14	6	27	1.693	4
Vuil op gazon	are	4.300	33	30	136	50	0	216	3.835	0
Natuurlijk afval op gazon	are	4.300	33	30	136	50	0	216	3.835	0
Vuil in ruw gras	are	5.439	178	2	615	69	788	133	3.654	0
ONKRUID OP VERHARDING										
Onkruid op open verharding	are	15.900	3.542	814	447	55	36	118	10.767	121
Onkruidbestrijding langs gesloten verharding	are	14.649	11.623	76	664	0	168	34	1.985	99
HONDENVOORZIENINGEN										
Depodogs	stuk	148	0	0	0	0	0	0	148	0
SPORT										
NATUURSPORTGRASVELDEN										
Voetbalvelden natuurgras	are	2.305	0	0	0	0	0	2.283	9	13
Trainingsvelden natuurgras	are	90	49	0	0	0	0	10	2	29
KUNSTGRASVELDEN										
Kunstgras voetbal zandlaag	are	512	0	0	0	0	0	395	117	0
GRAVELVELDEN										
Tennisveld gravel	are	7	0	0	0	0	0	6	1	0
BIJKOMENDE MATERIEEL										
Sportveldverlichting / schijnwerpers	stuk	17	17	0	0	0	0	0	0	0
HEKWERK EN AFRASTERINGEN SPORT										
Ballenvangers	m1	274	36	0	0	0	0	0	238	0

Bijlage 3: Uitkomsten schouw beeldkwaliteit Q1 2022

A+	1319	(25%)
A	3224	(60%)
B	705	(13%)
C	60	(1%)
D	45	(1%)

Bijlage 4: Maatregelen scenario Gezond, Veilig, Duurzaam

Maatregelen die binnen de begroting uitgevoerd kunnen worden

Gezondheid

- De openbare ruimte is schoon. Reiniging (vuil op verharding, grof vuil, zwerfafval en veegvuil) van kwaliteit C naar minimaal B
- Banken zijn schoon en vertonen geen schades. Schoonmaken banken en kleine reparaties --> Kwaliteit van C naar minimaal B.
- Het speelmeubilair is schoon en vertoont geen schades en nodigt uit voor ontmoeting. Schoonmaken en kleine reparaties --> Kwaliteit van C naar minimaal B
- De recreatieve grasvelden zijn niet versleten en dragen bij recreatie. Recreatieve grasvelden --> Kwaliteit van C naar minimaal B
- Wandelpaden (betontegels) liggen er goed bij en zorgen voor een prettig wandelklimaat. Betontegels -> Kwaliteit van C naar minimaal B.

Veiligheid

- Werkende verlichting >95% van het totale areaal moet minimaal werken.
- Voldoen aan zorgplicht (voldoende budget moet hiervoor zijn).
- Verkeersveiligheid verbeteren door zichthoekenbeheer.
- Verkeersveiligheid verbeteren door juiste verlichting.

Klimaat

- Zorg voor minder stenig oppervlak – vervangen steen in groen op plaatsen waar de mobiliteit niet in het geding komt; meenemen tijdens reconstructies, kosten dekken via projecten.
- Geef bomen een extra grote boomspiegel. Meenemen bij herstraatwerk.
- Maak gebruik van halfverharding bij looppaden. Bij vervanging van afgeschreven verharding.
- Kroonmaximalisatie, juist bij voorkeur zo groot mogelijke kroon (smalle kroon daar waar niet anders kan)
- Zorg bij bomen voor voldoende afstand tot de leidingen of plaats wortelbegeleiding schermen, bunkers of andere creatieve oplossingen om toch een voldoende doorwortelbare ruimte te verkrijgen voor de bomen en de leidingen te beschermen.
- Zorg voor voldoende bladmassa/oppervlak in de woonwijken in verband met schaduwwerking en in verband met verdamping.
- Soortkeuze toespitsten op soorten die met extreme weersomstandigheden, minder uitval van beplanting, minder watergeven noodzakelijk.
- Aanleg aflopende oevers naar oppervlaktewater > meer ruimte voor fluctuatie (natuurvriendelijke oevers). Kosten meenemen in projecten/herinrichting. Uitgangspunt: meer natuurvriendelijke oevers (waar mogelijk)
- Wadi's aanleggen in grotere groengebieden. Meenemen in projecten/herinrichting. Uitgangspunt wadi in groengebieden i.p.v. gras
- Afwatering direct op groen. Meenemen in projecten/herinrichting.

Energie

- Aandeel openbaar groen t.o.v. openbare ruimte vergroten. Zie maatregel klimaat.
- Alle Openbare verlichting omzetten naar LED. Conventioneel --> LED Binnen Hof van Twente is dit al gebeurt dus 'doel in percentage' is 0.

Maatregelen die extra budget vragen voor beheer/inrichting

Gezondheid

- De inrichting van groen moet uitnodigen tot ontspannen, ontmoeten en bewegen. Dat kan bijvoorbeeld door voorzieningen in het groen, zoals ontmoetingsplekken of beweegtoestellen. Dit als uitgangspunt meenemen in projecten/herinrichting.

Veiligheid

- Bosplantsoen op maat houden bij zichthoeken. Randsnoei bosplantsoen --> van kwaliteit C naar minimaal B.
- Bebording schoon houden. Schoonmaken bebording van kwaliteit C naar minimaal B.
- Schoonhouden verlichting en onbelemmerde werking verlichting (groen).Schoonmaken armaturen van kwaliteit C naar minimaal B.

Klimaat

- Zet in op een boom in een boomloze straat en kies een soort die positief bijdraagt aan een prettiger klimaat. Betontegels --> bomen.
- Zet in op extra beplanting (groenblijvende heesters) in een stenige straat en kies een soort die positief bijdraagt aan een prettiger klimaat. Betonstraatstenen --> heesters.
- Meer open verharding toepassen i.p.v. asfalt. Asfalt --> waterdoorlatende bestrating (open verharding).
- Omvormen groen ten bevordering van biodiversiteit.

Energie

- Gericht sturen op CO2-opname groen door boomsoortkeuze hierop aan te passen, dit om CO2 opname te bevorderen.
- Meer openbare laadpalen aanwezig voor auto's en fietsen. Uitgangspunten binnen projecten/herinrichting. Beleid uitvoeren.

Maatregelen die van toepassing zijn op de organisatie

Gezondheid

- In beheerplannen voor de fysieke leefomgeving is expliciet aandacht voor een gezonde leefomgeving.
- Binnen de organisatie zijn mensen aanwezig met de kennis over een gezonde leefomgeving. Zij dragen deze kennis uit naar de organisatie (kan ook afdeling Welzijn zijn). De kennis landt in beleids- en beheerplannen en in de uitvoering.
- Er is budget voor een gezonde leefomgeving dat kan worden besteed aan gerichte maatregelen en het toekomstbestendig inrichten van de fysieke leefomgeving.
- Algemeen meer groen in de openbare ruimte. Afspraken maken hoeveel meer dit dan moet zijn en deze opnemen in beleid.
- Er zijn meerdere keren per jaar initiatieven uit de buurt voor gezamenlijke activiteiten of evenementen. Veel mensen helpen mee.
- Volgens de WHO zou voor elke woning moeten gelden dat de maximale afstand tot groen niet groter is dan 300 meter.
- Hoeveelheid: de WHO adviseert tenminste één hectare aaneengesloten groen per buurt.
- Organisatie activiteiten: een moestuin of natuurspeelplek aanleggen is onvoldoende, zorg ook voor activiteiten en begeleiding bij het tuinieren, en leer kinderen weer buiten spelen.
- Zorgen voor voldoende dichtbij toegankelijke sport- en speelvoorzieningen voor alle doelgroepen. De regel is 21,5 sportaccommodaties per 10.000 inwoners.

Veiligheid

- Stimuleren bewonersinitiatieven.

Klimaat

- Zet in op geveltuintjes. Vooral communicatie en faciliteren.
- Stimuleer bij particulieren: groene daken (sedumdaken), wateropvang in tuinen, vergroenen tuinen, regentonnen, infiltratie. Vooral communicatie en faciliteren.
- Hittestress punten in beeld brengen en verminderen.

Energie

- Vergroten aandeel groene tuinen (mate verstening).
- Duurzame tractie, afspraken maken met Gildebor en aannemers.
- Afname groene stroom door gemeente (evt. in contracten).
- Gemeentelijke gebouwen energieneutraal maken.
- Duurzaam materiaalkeuze, regionaal inkopen Afspraken in contracten Gildebor en aannemers.
- Duurzame mobiliteit stimuleren en faciliteren (bijv. door laadpalen beleid).